

در جستجوی آرامش

مجموعه گزارش و یادداشت‌هایی با موضوع

- سیاست‌های ارزی در ایران
- چشم‌انداز برنامه هفتم توسعه
- برنامه بودجه ۱۴۰۲ کل کشور
- نقش بانک‌ها در مدیریت حجم پول
- چهار سبک رهبری و مدیریت بحران
- تاثیر محدودیت‌های اینترنت بر استارت‌آپ‌ها

گوهر سرمایه انسانی

یکی از مهم‌ترین نیروهای تاثیرگذار بر رشد جامعه و توسعه کشور، افراد نخبه و تحصیل کرده آن است. ما به عنوان بانکی که بیش از ۹۰ درصد کارکنان آن از بین مستعدترین دانش‌آموختگان برترین دانشگاه‌ها هستند؛ به خوبی به تاثیر سرمایه انسانی در کیفیت خدمت‌رسانی، بهبود فرآیندها، تغییر، نوآوری و خلاقیت پی برده‌ایم. ما با این نگاه و برای عمل به بخشی از مسوولیت اجتماعی خویش، توجه به پرورش نخبگان و حمایت از ادامه تحصیل آنان را در دستور کار خود قرار داده‌ایم و با حمایت مالی تحصیلی دانشجویان مناطق کم برخوردار؛ امیدواریم سهمی در پرورش سرمایه‌های انسانی ایران، برای پیشرفت جامعه ایفا کنیم.

بانک خاورمیانه
Middle East Bank

www.middleeastbank.ir
info@middleeastbank.ir

خطر بی‌آبی
از آنچه تصور می‌کنیم
به ما نزدیک‌تر است.

مطالب این شماره

شماره ۳۱ | خرداد ۱۴۰۲

۵ سرمقاله
قفل سیاست
بر بحران اقتصاد

۶ بانک
بانکی که نمی‌شناسیم

۸ تسکین طوفان
خلق و محو پول

۱۲ کوچک‌تر و سریع‌تر

۱۴ اینفوگرافیک
کارمزدهای جدید خدمات بانکی

۱۶ مدیریت بحرانی

کسب و کار

۱۸ جوان ناکام
پس انداز روز مبادا

۲۰

۲۲ قدرت گزینه‌ها
وقف جان و تن

۲۵

۲۶ برنامه‌ها چه می‌گویند؟ اقتصاد

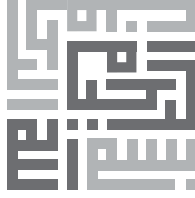
۲۸ افزایش مالیات
و فروش دارایی‌ها

۳۰ یک برنامه
غافلگیرکننده

۳۲ انباشت پروژه‌های
نیمه‌تمام

۳۴ اخبار

۳۶ بیم و امید آینده اقتصاد

نویسندگان این شماره به ترتیب حروف الفبا

سرمدبیر: محسن کریمی

دبیر تحریریه: محمدحسن هاشم خانلو

طراح ساختار بصری: حنا نیا زمند

گرافیکست و صفحه آرا: میترا دهقانی

سهیل بانی

مهناز اسماعیلی

آرین آقابیگی

مریم ذوالفقار

نسرین خالی

امیرمهیار ترابی

الهه شمس

حسین سلطان آبادی

فاطمه رضانی

محمدحسن هاشم خانلو

هادی عیار

- آفتاب خاورمیانه یک نشریه داخلی و مستقل است که تمامی حقوق آن به بانک خاورمیانه تعلق دارد.
- مسئولیت مطالب نشریه با پدیدآورندگان است و انتشار آن‌ها لزوماً به معنی تایید تمام یا بخشی از مطالب نیست.
- نقل مطلب از نشریه با ذکر منبع مانعی ندارد.
- منابع در آرشیو نشریه موجودند.

برای دریافت فایل الکترونیکی نشریه، می‌توانید یک ایمیل با عنوان اشتراک آفتاب خاورمیانه به نشانی info@middleeastbank.ir ارسال فرمایید.

دیدگاه‌ها و مقالات خود را از طریق پست الکترونیک یا نشانی پستی برای ما ارسال نمایید و یا با ما تماس بگیرید.

نشانی: تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم، شماره ۲
ساختمان مرکزی بانک خاورمیانه
کد پستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷
تهران، صندوق پستی: ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵
تحریریه آفتاب خاورمیانه: ۴۲۱۷ ۸۵۵۶ (۰۲۱)

بانک خاورمیانه

تلفن: ۴۲۱۷ ۸۰۰۰ (۰۲۱)

فکس: ۹۱۲۱ ۲۳۸۳ (۰۲۱)

پیام کوتاه: ۳۰۰۴۲۱۷۸

امور سهامداران: ۴۲۱۷ ۸۰۲۰ (۰۲۱)

آشنا (مرکز ارتباط مشتریان) ۴۲ ۵۵۷ (۰۲۱)

رسیدگی به شکایات (مدیریت بازرسی) ۴۲۱۷ ۸۸۸۸ (۰۲۱)

برای دانلود نشریه
QR کد را اسکن کنید.

www.middleeastbank.ir

info@middleeastbank.ir

twitter.com/MiddleEastbank

[telegram.me/ME_Bank](https://t.me/ME_Bank)

[instagram.com/ME.Bank](https://www.instagram.com/ME.Bank)

[linkedin.com/company/middleeastbank](https://www.linkedin.com/company/middleeastbank)

قفل سیاست بر بحران اقتصاد

محسن کریمی
مدیر ارتباطات • بانک خاورمیانه

آینده کاری‌اش چه می‌شود و تا کجا می‌تواند فشارها و محدودیت‌ها را تحمل کند. عدم قطعیت در حوزه‌های مختلف نوعی ناامیدی در جامعه به وجود آورده و مردم احساس می‌کنند تصمیم‌گیرندگان اراده‌ای برای اصلاح و تغییر سیاست‌ها ندارند و همچنان بر روش‌های ناموفق قبلی اصرار می‌کنند. در سطح جامعه این نگاه رواج پیدا کرده که در آینده ممکن است جزئیات امور اجرایی تغییر کند، ولی همچنان اقتصاد دستوری و روش‌های سرکوب بازار استمرار خواهد یافت.

این شرایط، امکان سرمایه‌گذاری خارجی را از بین برده و حتی سرمایه‌گذاران داخلی هم نمی‌توانند برای افق بلندمدت و حتی کوتاه‌مدت برنامه‌ریزی کنند. این نااطمینانی‌ها موجب حذف بازرگانان کشور از بازارهای جهانی و حتی بازارهای منطقه‌ای شده است. در داخل نیز، تولیدکنندگان به‌رغم علاقه به گسترش کسب‌وکارشان، ترجیح می‌دهند فعلاً دست به کار جدیدی نزنند و آنها که از اصلاح شرایط ناامید شده‌اند، در حال انتقال بخشی از سرمایه‌های خود به سایر کشورها هستند. در وضعیت فعلی بسیاری از مدیران صنایع ترجیح می‌دهند به بانک‌ها بدهکار باشند تا اگر مشکلی پیش آمد، کارخانه را برای بانک بگذارند و خودشان از کشور خارج شوند.

قطع ارتباط‌های بین‌المللی که حاصل تحریم‌های خارجی و تحریم‌های خودخواسته است، نه تنها برای فعالان بخش خصوصی مشکل‌ساز شده بلکه به خود بخش دولتی نیز لطمه‌های فراوانی وارد کرده است. اگر موضوع فروش زیرقیمت نفت و محصولات وابسته را هم نادیده بگیریم، ناتوانی در دریافت عواید حاصل از فروش محصولات نفتی و برق به سایر کشورها خودنمایی می‌کند که با توجه به وابستگی شدید بودجه دولت به درآمدهای ارزی صادرات آنها، باعث کسری بسزای بودجه کشور شده است.

در حالی که اقتصاددانان همواره به ایجاد محیط امن اقتصادی، جذب سرمایه‌های خارجی، حذف انحصار و ایجاد محیط رقابتی و تعامل با خارج از کشور تاکید دارند ظاهراً سیاست‌مداران علاقه‌ای به این بدیهیات علم اقتصاد ندارند و تصور می‌کنند با اقتصاد بسته و جزیره‌ای می‌توان به خودکفایی اقتصادی رسید. بعضی از مردان سیاست، اصولاً اعتقاد دارند که ساختار ویژه اقتصاد ایران مستلزم این است که به‌صورت دستوری کنترل شود؛ روشی که شاهدیم طی دهه‌های گذشته نه تنها نتیجه مطلوبی در بر نداشته بلکه به عمیق‌تر شدن بحران‌ها و وسیع‌تر شدن شکاف اقتصادی در جامعه منجر شده است. ■

این روزها در کنار انتشار خبرهای گوناگون از جزئیات برنامه هفتم توسعه، پیش‌بینی وظایف و اختیارات دستگاه‌ها در این برنامه نیز افشا می‌شوند؛ گرچه برنامه‌های قبلی در اجرا نتیجه مثبت قابل دفاعی نداشته‌اند و چالش‌های توسعه از معیشت و اقتصاد گرفته تا آب، محیط‌زیست، بحران پیرشدن جمعیت و مهاجرت نسل جوان متخصص خودنمایی می‌کنند. در حالی که تا رسیدن به چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه نیز فاصله چندانی نداریم، آمارها آینده خوشایندی را نوید نمی‌دهند:

۱. استمرار تورم بالا با کاهش ارزش پول باعث افزایش هزینه فرصت آن شده و نرخ بهره بانکی قادر به پوشش این هزینه نیست؛ بنابراین مردم تلاش می‌کنند با استفاده از روش‌های دیگر، کاهش ارزش پول‌شان را جبران کنند. با توجه به آمارهای بانک مرکزی، نرخ بهره حقیقی بیش از ۴۰ درصد منفی بوده و از این منظر در کنار کشورهایی مانند سورینام، کوبا و سودان قرار داریم. قابل انکار نیست که اگر تورمی با این رقم بالا چند سال دیگر ادامه پیدا کند، همه ساختارهای اقتصادی کشور نابود خواهد شد.

۲. بنا بر آمار رسمی، بیش از ۲۵ میلیون بازنشسته و مستمری‌بگیر تحت پوشش هفده صندوق بازنشستگی قرار دارند. گزارش‌های مالی این صندوق‌ها نشان می‌دهد که چند صندوق بزرگ (از جمله صندوق بازنشستگی کشوری و سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح) به‌طور قطع ورشکسته خواهند شد و یک صندوق بسیار بزرگ (سازمان تامین اجتماعی) در آستانه ورشکستگی قرار دارد؛ به خاطر همین، امسال سازمان تامین اجتماعی علی‌رغم تزریق بودجه دولتی نزدیک به ۲۰۰ هزار میلیارد تومان، با کمبود منابع مواجه است. در آینده نزدیک با توجه به افزایش

نسبت جمعیت سالمندان و با احتساب خانواده این افراد، حداقل حدود ۵۰ میلیون نفر تحت تاثیر مستقیم شرایط بحرانی این صندوق‌ها قرار می‌گیرند.

۳. سرمایه‌گذاری خارجی در ایران در یک دهه گذشته با یک روند نزولی به یک‌سوم کاهش یافته است. بر اساس گزارش آنکتاد، در سال ۲۰۲۱ در جهان، ۱٫۵۸۲ تریلیون دلار جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی انجام شده که نسبت به سال پیش از آن، ۶۱۹ میلیارد و ۱۷۱ میلیون دلار بیشتر است. با این حال سهم ایران از این جذب سرمایه‌گذاری خارجی ۰٫۰۹ درصد بوده است؛ یعنی رقمی نزدیک به صفر.

اگر بخواهیم نمونه‌های بیشتری برای تشریح شرایط بحرانی اقتصاد کشور ذکر کنیم مثال‌های فراوانی در خبرهای روزانه مشاهده می‌کنیم و برآیند نگرانی عموم مردم نسبت به شرایط اقتصادی این است که پیش‌بینی آینده و حتی تحلیل وضعیت فعلی‌شان امکان‌پذیر نیست؛ کسی نمی‌داند

بانکی که نمی‌شناسیم

بانک چیست؟ آیا بانک‌ها فقط سازمان‌هایی برای به امانت گذاشتن پول و دریافت وام هستند یا بازیگرانی فعال در نظام‌های اقتصادی‌اند؟ آیا بانک‌ها نیازمند شعبه‌های فیزیکی، چک‌های کاغذی و مراجعه‌های حضوری هستند یا ممکن است روزی برسد که هیچ اطلاعات بانکی روی یک برگه کاغذ ثبت نشده باشد؟

احتمالا همه ما برای سوال‌های بالا جواب داریم، اما برای توضیح دقیق‌تر و منصفانه‌تر باید به هر کدام طولانی‌تر پاسخ بدهیم؛ به‌عنوان مثال، بانک‌ها بازیگران فعالی در اقتصاد هستند، اما نقش بانک مرکزی و بانک‌های تجاری دولتی با بانک‌های خصوصی متفاوت است و این نقش در تعامل با شرایط اقتصادی، قوانین، دولت‌ها و سایر فعالان اقتصادی ایفا می‌شود. از سوی دیگر، دیجیتالی شدن فرآیندهای بانکی و ورود بسیاری از بانک‌های جهان به حوزه بیمه، بورس و حتی رمزارز، تصورات دیرینه ما در مورد آنها را به چالش کشیده است. در پرونده بانکی این شماره، با بررسی سیاست‌های ارزی بانک مرکزی و نقش بانک‌ها در خلق پول، به اهمیت این نهاد‌های مالی در اقتصاد پرداخته‌ایم. علاوه بر این، امیدواریم بررسی بانکداری الکترونیکی در اروپا و مسیر تحول بانک‌های کلاسیک این قاره، تصور آینده بانکداری در ایران و جهان را آسان‌تر کند. ■

۸

تسکین طوفان

۱۰

خلق و محو پول

۱۲

کوچک‌تر
و سریع‌تر

۱۴

کارمزدهای جدید
خدمات بانکی

تسکین طوفان

سیاست‌های ارزی در ایران

مهناز اسماعیلی

روزنامه‌نگار و نویسنده نشریه آفتاب خاورمیانه

با توجه به دخالت دولتی اتفاق می‌افتد. نرخ‌های ثابت با تعیین یک نسبت ثابت میان نرخ ارز با یک نرخ مشخص (مانند قیمت یک ارز دیگر یا فلز گرانبها) تعیین می‌شود. در مقابل، نرخ‌های شناور به‌عنوان نرخ‌هایی تعریف می‌شود که تعیین آنها به بازار سپرده شده و فرض می‌شود عرضه و تقاضا این قیمت را مشخص می‌کند.

علی‌رغم تغییرات شدید قیمت ارز در کشورمان، در مورد شناور دانستن این نرخ اختلاف نظر وجود دارد. حاتمی یزد با اشاره به عملکرد بانک مرکزی در این رابطه می‌گوید: «اگرچه مدیریت و کنترل ارز توسط دولت و بانک مرکزی موفق نبوده، اما نمی‌توان گفت ما در ایران مدیریت ارز شناور داریم».

شاگردی نیز معتقد است به‌طور کلی ارز شناوری در هیچ کشوری وجود ندارد و می‌گوید: «واقعیت این است که در دنیا هم ارز کشورهایی که ادعا می‌شود شناور است، در عمل به این صورت نیست؛ به‌عنوان مثال نرخ ارز روسیه که تصور می‌شود، شناور است، یک مکانیزم مداخله مبتنی بر قیمت نفت دارد یا هند و ترکیه مکانیزم مداخله دارند و صرفاً ما حدود واکنش آنها را می‌بینیم. این کشورها اگر چه نرخ‌های تثبیت‌شده را اعلام نمی‌کنند، اما اعمال می‌کنند».

عرضه و تقاضای دولتی

صادرات می‌تواند ارز مورد نیاز یک کشور را تامین کند و طبق منطق عرضه و تقاضا، نرخ ارز را کاهش بدهد. در شرایط کنونی کشور ما، نقش مسلم نهادهای دولتی در صادرات، مسئولیت اصلی تامین منابع ارزی را به گردن آنها انداخته است. از سوی دیگر، دولت‌ها به این منابع ارزی برای واردات احتیاج دارند که باعث می‌شود با جمع‌آوری ارز از بازار، باعث افزایش نرخ آن بشوند.

شاگردی با اشاره به نقش دولت‌ها در مدیریت حجم ارز در بازار توضیح می‌دهد: «از آنجا که دولت‌ها مجبورند سود سهام شرکت نفت را برای مخارج بودجه‌ای خود به ریال تبدیل کنند، در عمل به بزرگترین عرضه‌کننده ارز تبدیل می‌شوند. حتی الان هم که نسبت نفت به کل کاهش پیدا کرده، باز هم صادرات پتروشیمی و نفت پالایشی که دولتی و حاکمیتی است در بخش عرضه بازار ارز اهمیت دارد. در سمت تقاضا هم با توجه به نقش فعالی که دولت در واردات کالای اساسی دارد، دوباره دولت نقش مهمی ایفا می‌کند».

موانع تنظیم نرخ ارز

مشکلات اقتصادی در کشور ما، در بعضی موارد معلول افزایش نرخ ارزها بوده و به افزایش این نرخ‌ها دامن زده‌اند. از سوی دیگر، موانعی که بر سر راه تجارت بین‌المللی وجود دارند، تامین ارز را دشوار کرده‌اند.

شاگردی با اشاره به موانع مدیریت موثر نرخ ارز می‌گوید: «ما در ایران با دو مسئله مواجهیم، یکی تورم‌های بالای داخلی است که باعث شده مخصوصاً زمانی که قیمت ارز ثابت است، واردات نسبت به تولید به صرفه‌تر باشد؛ افزایش واردات

بحران نرخ ارز که در پنج سال گذشته شدت گرفته است، در نیمه دوم سال گذشته به اندازه‌های اوج گرفت که بعد از ناکامی رئیس وقت بانک مرکزی در کنترل بازار، به تغییر او منجر شد. دو ماه بعد سران سه قوه به‌منظور مدیریت بازار ارز اختیارات جدیدی برای بانک مرکزی تصویب کردند و در ۳۱ اردیبهشت ۱۴۰۲، الزام تحویل دادن ارزهای حاصل از صادرات به بانک مرکزی به‌صورت لایحه به مجلس ارائه شد. برای روشن‌تر شدن پیش‌زمینه مدیریت نرخ ارز و احتمال موفقیت آن در شرایط فعلی، با دو تن از صاحب‌نظران این حوزه، مجید شاکری (کارشناس اقتصادی) و احمد حاتمی یزد (مدیرعامل اسبق بانک صادرات) گفتگو کردیم.

سابقه سیاست‌گذاری ارزی

با توجه به تأثیرات اقتصادی نرخ ارز، سیاست‌های ارزی تاریخچه‌ای بسیار طولانی در کشور ما دارند. شاکری، در این مورد توضیح می‌دهد: «شاید بتوان گفت اولین بحران ارزی ثبت شده در ایران مربوط به ۷۸۰ سال پیش و در زمان ایلخانان است. با توجه به اینکه به‌صورت سنتی نسبت معادن طلا و نقره به جمعیت در ایران در مقایسه با کشورهای همسایه پایین‌تر بوده، از دوره صفویه، مسئله ارز و سیاست‌های ارزی به‌صورت دائم یکی از مشکلات جدی ایران بوده است. در سال ۱۳۳۳ و زمانی که پس از قرارداد کنسرسیوم، سهم نفت در تولید ناخالص ملی ما افزایش پیدا کرد و با توجه به مزاد منابع ارزی مجبور شدیم سیاست‌های ارزی جدیدی را اعمال کنیم».

حاتمی یزد در مورد سیاست‌های ارزی در سایر کشورها می‌گوید: «در همه بانک‌های مرکزی دنیا برنامه مداخله در بازار ارز وجود دارد اما این کار باید مطابق با یک برنامه منسجم و اصولی صورت بگیرد. در ایران عوامل موثر بر این مداخله بیش از اینکه اقتصادی باشد، سیاسی است و همین امر درکنار چند نرخ شدن ارز موجب اختلال ساختار اقتصادی و بازار ارز شده است. البته به‌طور استثنای در سال‌های ۷۶ تا ۸۴، سیاست‌های به کار گرفته شده در این دوران موجب شد که در یک دوره ۱۰ ساله از سال ۱۳۸۰، شاهد قیمت ارز تک نرخ با ۵ درصد نوسان در سال باشیم».

مدیرعامل اسبق بانک صادرات با اشاره به نحوه مدیریت تعهدات ارزی بانکی در دهه هفتاد ادامه می‌دهد: «زمانی که دکتر نوربخش به‌عنوان رئیس بانک مرکزی روی کار آمد، با یک روش سیستماتیک بدهی بانکی را مشخص کرد. علاوه بر این در یک گزارش ماهانه تحت عنوان «نماگرهای اقتصادی» نشان داد که ایران چه میزان اِل‌سی باز کرده، چقدر بدهی دارد و در هر بخشی از اقتصاد هم گزارش مختصری ارائه می‌داد. آنچه باعث موفقیت سیاست ارزی در سال‌های ۷۶ تا ۸۴ شد، درس گرفتن از شکست و برنامه‌ریزی و آمادگی برای انجام تک نرخ کردن ارز بود».

ثابت یا شناور بودن نرخ ارز

یکی از تقسیم‌بندی‌ها میان نرخ‌های ارز مربوط به ثابت یا شناور بودن آن است که

شبكة بانکی، زمینه برای افزایش سپرده‌های ارزی و اعتماد متقابل ایجاد شود.» شاکری در مورد سیاست بانک مرکزی در مدیریت نرخ اسکناس و حواله ارز می‌گوید: «آخرین ویرایش سیاست بانک مرکزی این است که ارز اسکناس فروخته شده در مرکز مبادله، وارد حساب ارزی افراد شود و بعد از پنج روز قابل برداشت باشد. این سیاست باعث می‌شود که خرید و فروش سفته‌بازانه در بازار متوقف شود. موضوع دیگر این است که سال‌ها تلاش می‌شد که حساب‌های ارزی در ایران به‌عنوان سرمایه‌گذاری رواج پیدا کنند، اما این طرح با رکود سال ۹۰ و ۹۱ شکست خورد. در حال حاضر بانک مرکزی از زاویه خدمات به احیای حساب‌های ارزی نگاه می‌کند.»

بیم و امید مرکز مبادله ارز

مرکز مبادله ارز و طلا ایران که فعالیت خود را در دوم اسفندماه سال گذشته آغاز کرد، با اهدافی مانند مرجعیت برای قیمت‌گذاری، افزایش حجم معاملات و سهولت دسترسی متقاضیان بازار ارز و طلا ایجاد شد. این مرکز در نظریه، این ظرفیت را دارد که در صورتی که بتواند به منبع تامین ارز برای فعالان صنعتی و مردم تبدیل شود، فرآیند قیمت‌گذاری در این حوزه را متحول کند. بنابر اعلام بانک مرکزی منابع لازم ارزی برای این مرکز از محل صادرات شرکت‌های صنایع پتروشیمی، معادن، پالایش نفت و سایر کالاها تامین خواهد شد.

شاکری در رابطه با ظرفیت‌های این مرکز می‌گوید: «نمی‌توان افرادی را که در بازار ارز نفوذ کرده و جریان‌سازی و نرخ‌سازی می‌کنند نادیده گرفت. بنابراین راه‌اندازی سامانه‌هایی مانند مرکز مبادله ارز و طلا می‌تواند همه تقاضاها را یک جا جمع کند و اگر ارز به اندازه کافی در کشور وجود داشته باشد، به همه نیازهای ارزی مردم به جز حفظ ارزش پول یا سرمایه‌گذاری پاسخ بدهد؛ البته پس از سامان گرفتن بازار ارز این نیازها نیز پاسخ داده می‌شود.»

علی‌رغم وجوه امیدوارکننده این طرح، همه پیش‌بینی‌ها در مورد آن، مثبت نیست. حاتمی‌یزد با اشاره به سختی‌های عملی دریافت ارز از صادرکنندگان می‌گوید: «خریداری ارز از صادرکنندگان با نرخ خاص، کار بسیار سختی است و بانک مرکزی برای انجام این کار مجبور است در مقررات خود انعطاف بیشتری نشان بدهد. درآمد ارزی ما هم که عمدتاً از محل صادرات نفت، گاز و پتروشیمی است، کفاف واردات بخش صنایع و کالای سرمایه‌ای و مصرفی را نمی‌دهد. از سوی دیگر بانک مرکزی اطلاعات دقیقی از قیمت واقعی صادرات ندارد و بخشی از ارز صادرکنندگان در خارج از کشور می‌ماند و به کشور وارد نمی‌شود.» ■

منبع

۱- «کاهش ۹ واحد درصدی رشد نقدینگی در ۱۴۰۱»، وبسایت بانک مرکزی

هم تقاضا را بیشتر می‌کند و به دنبال آن، نرخ ارز افزایش پیدا می‌کند. موضوع دیگر تحریم به‌عنوان یک متغیر بیرونی است که تراز پرداخت‌های ما را قفل می‌کند. بنابراین، ضرب این دو در هم باعث می‌شود که میزان واریانس عرضه ارز در بازار حتی در مقیاس روزانه در طول سال بسیار متغیر باشد. به خصوص از سال ۹۷ به بعد که ما را با یک نوسان شدید روبه‌بلا مواجه کرد.»

حاتمی یزد نیز در مورد تاثیرات تحریم‌ها می‌گوید: «تحریم نفتی درآمد ارزی ما را کم کرده و تحریم بانکی در کنار سخت و پرهزینه کردن انتقال وجوه، مانع از سرمایه‌گذاری سایر کشورها شده است. به دلیل عدم همکاری بانک‌های خارجی بخش زیادی از درآمد ارزی مختصری هم که داریم، خرج این می‌شود که توسط واسطه‌ها به حساب فروشندگان واریز شود. باتوجه به این مسئله، تا وقتی این تحریم وجود دارد، یک دلار سرمایه‌گذاری در ایران تحقق پیدا نمی‌کند.»

برنامه‌های تثبیتی برای کنترل نرخ ارز

یکی از اقدامات رایج برای مدیریت نرخ ارز، پیاده کردن سیاست‌های تثبیتی و تلاش برای کنترل این نرخ با عرضه با قیمت مشخص است. در سال‌های اخیر و با معرفی ارز ترجیحی، ارز نیمایی و سایر نرخ‌ها، امیدهایی برای مدیریت ارز آزاد پدید آمد اما با گذشت زمان محو شد.

شاکری در مورد اجرای سیاست‌های تثبیتی ارزی می‌گوید: «رویه بانک مرکزی این بوده که در شرایطی که رابطه مبادله یا نسبت شاخص کالاهای صادراتی و وارداتی وضعیت مناسبی دارد، نرخ ارز را تا جای ممکن پایین نگه دارد. با توجه به ضعف صادرات ما و امکان پیدا کردن جایگزین برای آنها در خارج از کشور، کشتش تقاضای خارجی‌ها برای آن محدود است. به همین دلیل هم ما معمولاً بیشتر دست فرمان تثبیتی داشتیم؛ این تثبیت گاهی اعلام شده و نرخ‌دار بوده و گاهی اوقات هم اعلام نشده است. البته در اجرای برنامه‌های تثبیتی موفق نبوده‌ایم و با رشد نرخ ارز به تعادل ارز برنمی‌گردیم.»

سیاست‌های جدید بانک مرکزی

بانک مرکزی به‌منظور تثبیت نرخ ارز، برنامه‌های مشخصی برای «مرکز مبادله ارز و طلا ایران» داشته و اعلام می‌کند طراحی و به‌کارگیری تمامی ابزارهای ممکن در این مرکز همچون صندوق تثبیت ارزی، اوراق مبادله سلف ارزی و سوآپ و نظایر آن را در دستور کار دارد.

محمدرضا فرزین، رئیس‌کل بانک مرکزی، با دفاع از حساب‌های ارزی برای کاهش فعالیت‌های سفته‌بازی می‌گوید: «با اجرای برنامه ایجاد حساب ارزی در شبکه بانکی و تسهیل فرآیند انتقال معاملات ارزی مردم به‌صورت اسکناس در بستر سیستم بانکی... شاهد آرامش نسبی در بازار ارز هستیم و امیدواریم با ظرفیت به وجود آمده و برنامه‌های در دست اقدام بانک‌ها به‌منظور افزایش استقبال مردم و فعالان اقتصادی برای سپرده‌گذاری اسکناس‌های در دست خود نزد

خلق و محو پول

بانک‌ها و مدیریت حجم پول

حسین سلطان‌آبادی

معاون مدیریت تحقیقات اقتصادی
بانک خاورمیانه

جدید، افزایش یافته است؛ اما از آنجا که بسیاری از بانک‌های مرکزی، بانک‌های تجاری را ملزم می‌کنند که درصدی از سپرده‌های خود را به‌عنوان ذخیره قانونی نزد بانک مرکزی بگذارند، درصدی از سپرده جدید ناشی از وام جدید، به‌صورت وجه نقد در حساب بانک تجاری نزد بانک مرکزی ذخیره می‌شود و پایه پولی را افزایش می‌دهد.

حتی اگر نرخ ذخیره قانونی صفر باشد، با بزرگتر شدن ترازنامه بانک تجاری در پی اعطای وام جدید، نیاز این بانک به ذخایر مازاد (احتیاطی) برای تسویه تراکنش‌های بین بانکی آن بیشتر خواهد شد؛ به این ترتیب بانک تجاری وجه نقد بیشتری را در حساب خود نزد بانک مرکزی به‌عنوان ذخایر اضافی نگهداری خواهد کرد که نتیجه آن افزایش پایه پولی است.

خرید و فروش دارایی‌های مالی و سرمایه‌ای

ارائه وام جدید و بازپرداخت آن، اگرچه مهمترین و اصلی‌ترین راه خلق و محو پول در اقتصاد مدرن است، اما تنها راه آن نیست. بانک‌ها به‌طور طبیعی بخشی از پرتفوی دارایی‌های نقد خود را به‌صورت اوراق قرضه دولتی نگهداری می‌کنند تا در صورت لزوم از طریق بانک مرکزی (پنجره تنزیل، پنجره تنزیل مجدد یا عملیات بازار باز) به سهولت آن را نقد کنند.

وقتی بانک‌ها از بخش خصوصی غیربانکی اوراق دولتی را خریداری می‌کنند، در واقع حساب بانکی فروشنده اوراق را با فشردن چند کلید شارژ می‌کنند. خرید اوراق دولتی توسط بانک مرکزی از بخش خصوصی غیربانکی همان سیاست «تسهیل مقداری» است و مشابه خرید اوراق دولتی توسط بانک‌های تجاری، عرضه پول را افزایش می‌دهد. بنابراین هرگونه خرید دارایی (مالی یا سرمایه‌ای) از مردم، بنگاه‌ها و دولت توسط سیستم بانکی (شامل بانک‌های تجاری و بانک مرکزی) به منزله خلق پول بوده و هرگونه فروش دارایی توسط سیستم بانکی به دیگران به منزله محو پول است.

انتشار سهام یا اوراق بدهی بانکی

سومین راه خلق و محو پول مربوط به خرید و فروش سهام و اوراق بدهی بلندمدت بانک‌ها از و به بخش خصوصی غیربانکی است. فروش این سهام و اوراق توسط بانک‌ها موجب محو پول و بازخرید آنها از بخش خصوصی موجب خلق پول می‌شود.

بانک‌ها برای مواجهه با ریسک‌های مختلف و برآورده کردن الزامات نظارتی، سمت بدهی ترازنامه خود را به نحوی مدیریت می‌کنند که سرمایه کافی و بدهی‌های بلندمدت در اختیار داشته باشند. در این راستا، خرید سهام و اوراق بدهی بلندمدت یک بانک از سوی بخش خصوصی غیربانکی، با کاهش موجودی سپرده خریدار باعث محو پول در اقتصاد می‌شود.

در جریان اصلی علم اقتصاد فرض بر این است که بانک مرکزی با تزریق پول پر قدرت (پایه پولی)، ذخایر را در سیستم بانکی به جریان می‌اندازد. از آنجا که سررسید همه بدهی‌های بانک‌ها همزمان فرا نمی‌رسد، بانک‌ها صرفاً بخشی از سپرده‌های خود را به‌صورت ذخیره نقد نگه می‌دارند و با به‌گرددش انداختن بقیه وجوه، پول بیشتری خلق می‌کنند. در واقع هر وام جدید به پشتوانه پول پر قدرت بانک مرکزی، مقداری سپرده جدید نیز ایجاد می‌کند که بخشی از آن به‌صورت ذخیره قانونی یا ذخیره اضافی مجدداً نزد بانک مرکزی نگهداری شده و باقیمانده آن دوباره وام داده می‌شود.

خلق پول با اعطای وام

تکرار فرآیند پرداخت وام جدید و کسر کردن بخشی از آن به‌عنوان ذخیره، پایه پولی را با ضریبی موسوم به «ضریب فزاینده» افزایش می‌دهد و تبدیل به نقدینگی می‌کند (این نقدینگی شامل بدهی بانک‌ها به مردم تحت عنوان سپرده‌های بانکی و بدهی بانک مرکزی به مردم تحت عنوان اسکناس و مسکوک در جریان است). بنابراین ضریب فزاینده در سیستم بانکداری ذخیره کسری^۲، همواره بزرگتر از یک است و در کتب درسی جریان اصلی علم اقتصاد ذکر می‌شود که بانک مرکزی با تغییر پایه پولی، از طریق فرآیند ضریب فزاینده بر حجم نقدینگی تأثیر می‌گذارد؛ اما واقعیت با این نظریه متفاوت است.

در دنیای امروز، زمانی که بانک‌ها وام و تسهیلات پرداخت می‌کنند، مانند گذشته آن را در قالب اسکناس و مسکوک در اختیار مشتریانشان قرار نمی‌دهند، بلکه حساب سپرده مشتریان را به میزان وام جدید شارژ می‌کنند. به این ترتیب همزمان با پرداخت وام جدید، سپرده جدید متناظر آن با قلم بانکداران و فشردن چند کلید توسط متصدیان بانکی ایجاد می‌شود. در واقع پرداخت وام جدید به معنای خلق پول است و به‌طور متقابل، بازپرداخت آن وام به معنای محو پول خواهد بود، چرا که موجودی حساب دریافت‌کننده تسهیلات بابت بازپرداخت وام کاهش می‌یابد.

به عبارت دیگر در فرآیند ابتدایی ایجاد وام جدید توسط بانک‌های تجاری، هیچ احتیاجی به تزریق پایه پولی از سوی بانک مرکزی نیست و ترازنامه بانک مرکزی و سپس پایه پولی (شامل اسکناس و مسکوک در گردش و سپرده بانک‌ها نزد بانک مرکزی) تغییر نمی‌کند. در مقابل با توجه به مطالبات جدید بانک وام‌دهنده از دریافت‌کننده تسهیلات، دارایی این بانک تجاری افزایش می‌یابد و به دلیل افزایش موجودی سپرده وام‌گیرنده (بدهی بانک به صاحب سپرده)، بدهی این بانک نیز افزایش می‌یابد؛ در نتیجه، ترازنامه این بانک تجاری بزرگتر می‌شود. به‌طور مشابه ترازنامه فرد دریافت‌کننده وام نیز بزرگتر می‌شود، چرا که هم دارایی او به‌صورت سپرده نزد بانک تجاری افزایش یافته و هم بدهی او بابت تسهیلات

2. Fractional Reserve Banking

۱- بنا بر نیاز تسویه بدهی‌ها و تراکنش‌های بین بانکی یا به دلیل مقررات بانک مرکزی برای نگهداری ذخایر قانونی به‌عنوانی درصدی از سپرده‌های بانکی

محدودیت‌های خلق پول

قدرت بانک‌ها در خلق پول از هیچ‌که در اقتصادهای مبتنی بر پول بدون پشتوانه و بانکداری ذخیره کسری (عمده اقتصادهای کنونی دنیا) وجود دارد، نامحدود نیست. بانک‌ها در خلق پول با سه محدودیت عملی مواجه‌اند: (۱) الزامات سودآوری و نظارتی در فضای رقابتی؛ (۲) واکنش مردم و بنگاه‌ها در مواجهه با خلق پول؛ (۳) سیاست پولی.

الزامات سودآوری و نظارتی در فضای رقابتی

خود بانک‌ها از سه جهت خلق پول را کنترل می‌کنند:

- رقابت و محدودیت سودآوری: بانک‌ها از دارایی‌های خود (از جمله تسهیلات) بهره دریافت کرده و به بدهی‌های خود (از جمله سپرده‌ها) بهره پرداخت می‌کنند. اختلاف بین بهره دریافتی و بهره پرداختی، هزینه‌های عملیاتی بانک را پوشش می‌دهد و برای بانک سودآوری ایجاد می‌کند. وقتی یک بانک در فضای رقابتی و در محدوده نرخ بهره سیاستی بانک مرکزی فعالیت می‌کند، برای ایجاد تقاضای دریافت وام توسط خانوارها و بنگاه‌ها، لازم است نرخ بهره وام را در مقایسه با نرخ سیاستی و رقابتی کاهش دهد. اگر نرخ بهره پرداختی به سپرده‌ها از سوی این بانک تغییر نکند، سودآوری این بانک کاهش یافته و حتی ممکن است تامین هزینه‌های عملیاتی را دچار چالش کند. اگر نرخ بهره پرداختی به سپرده‌های این بانک نیز متناسب با کاهش نرخ بهره تسهیلات جدید کاهش یابد، در فضای رقابتی، سپرده‌های آن به بانک‌های دیگر با نرخ‌های بهره بالاتر منتقل خواهند شد (انتقال سپرده به بانک‌های دیگر از طریق انتقال ذخایر اضافی این بانک نزد بانک مرکزی به حساب ذخایر بانک‌های دیگر در بانک مرکزی صورت می‌گیرد). در این فرآیند، نه تنها وام جدید باعث بزرگتر شدن ترانزاکشن این بانک نمی‌شود، بلکه با ادامه این کار، بانک مذکور در فرآیند تسویه بین بانکی دچار مشکل شده و نهایتاً کل ذخایر خود را از دست می‌دهد. بنابراین پرهیز بانک‌ها از زیان‌دهی در رقابت در پرداخت تسهیلات و دریافت سپرده، موجب کنترل خلق پول در سیستم بانکی می‌شود.

- مدیریت ریسک: بانک‌ها با ریسک‌های مختلفی از قبیل ریسک اعتباری و ریسک نقدینگی مواجه‌اند. ریسک اعتباری شامل احتمال عدم بازپرداخت تسهیلات از سوی وام‌گیرندگان می‌شود. از آنجا که برای همه وام‌ها درصدی از احتمال عدم بازپرداخت وجود دارد، افزایش اعطای تسهیلات توسط بانک‌ها، هزینه ناشی از نکول وام‌گیرندگان را افزایش می‌دهد. در شرایط رقابتی، برای ایجاد تسهیلات جدید بدون کاهش نرخ بهره وام، باید تسهیلات پریسک‌تری پرداخت شود و این مسئله کاهش سودآوری بانک‌ها را به همراه خواهد داشت. در نتیجه، مدیریت ریسک اعتباری به‌عنوان عامل کنترل‌کننده خلق پول عمل می‌کند.

از سوی دیگر، ریسک نقدینگی مربوط به زمانی است که امکان خروج بخش قابل توجهی از سپرده‌های یک بانک وجود دارد، اما نقدشوندگی دارایی‌های آن بسیار پایین است. به‌عنوان مثال اگر همه تسهیلات یک بانک دوره بازپرداخت بلندمدت داشته و در عین حال همه سپرده‌های آن کوتاه‌مدت و جاری باشند، این بانک در معرض ریسک نقدینگی شدید قرار می‌گیرد. به همین دلیل بانک‌ها برای مدیریت ریسک نقدینگی خود، تسهیلات جدید خود را متناسب با سپرده‌های نسبتاً پایدار خود (غیردیداری و بلندمدت) تنظیم می‌کنند و این مسأله عاملی برای کنترل خلق نقدینگی بانک‌ها می‌شود.

- مقررات احتیاطی: نیروهای بازار همواره در هدایت بانک‌ها به مسیر مدیریت بهینه ریسک‌های اعتباری و نقدینگی موفق نیستند و به همین دلیل مقامات ناظر پولی کشورها، مقررات احتیاطی را برای سرمایه و نقدینگی بانک‌ها تصویب می‌کنند. ممکن است خلق وام جدید از سوی یک بانک و خروج سپرده متناظر آن، با خلق وام جدید از سوی بانک دیگر و سرازیر شدن سپرده ناشی از آن به بانک اول جبران شود، یعنی ممکن است بانک‌ها همزمان تصمیم بگیرند که وام‌های پریسک‌تری پرداخت کنند و در این شرایط فضای رقابتی به کلی تغییر می‌کند. به این ترتیب اگر همه بانک‌ها در یک اقتصاد همزمان تصمیم به افزایش وام‌دهی بگیرند، الزامات سودآوری برای کنترل خلق نقدینگی دیگر موثر نخواهد بود.

ارزیابی عمومی بانک‌ها از بهبود وضعیت اقتصادی یا کاهش ریسک‌های اقتصاد نیز می‌تواند منجر به افزایش همزمان وام‌دهی بانک‌های تجاری شود. در صورتی که این ارزیابی عمومی بانک‌ها از سطح ریسک‌های موجود درست نباشد (مانند

آنچه در بحران مالی جهانی مشاهده شد)، به شکنندگی یا فروپاشی سیستم مالی منجر خواهد شد. به همین دلیل در بسیاری از کشورها پس از تجربه بحران‌های مالی، نهادهایی برای پایش پایداری مالی و اعمال مقررات احتیاطی کلان ایجاد شده‌اند. این مقررات احتیاطی با روش‌های مختلف (کنترل اندازه ترانزاکشن، سرمایه و نقدینگی بانک‌ها و ...) می‌توانند قدرت خلق پول بانک‌ها را کنترل کنند.

نقش خانوارها و بنگاه‌های اقتصادی

واکنش خانوارها و بنگاه‌ها نیز بر میزان خلق اعتبار سیستم بانکی موثر است. همان‌طور که پیشتر گفته شد، بازپرداخت وام به محو پول منجر می‌شود؛ بنابراین اگر خلق پول جدید بانکی منجر به بازپرداخت وام‌های قبلی خانوارها و بنگاه‌ها شود، عملاً خلق پولی در اقتصاد رخ نخواهد داد.

از آنجا که با فرض ثبات سایر شرایط، خلق وام جدید از طریق کاهش نرخ بهره صورت می‌پذیرد، طبیعتاً برای بخشی از مردم و بنگاه‌ها به صرفه خواهد بود که وام‌های با نرخ‌های بهره بالای خود را با دریافت وام با نرخ بهره کمتر تسویه کنند.

سیاست پولی بانک مرکزی

سیاست پولی بانک مرکزی کنترل‌کننده نهایی خلق پول است، اما نحوه عملکرد سیاست پولی در این خصوص با توضیح رایج کنترل عرضه ذخایر (پایه پولی) و ضریب فزاینده متفاوت است. بانک‌های مرکزی عمدتاً سیاست پولی خود را از طریق تعیین نرخ بهره کوتاه‌مدت اعمال می‌کنند و این کار با تعیین نرخ بهره پرداختی به ذخایر، امکان‌پذیر می‌شود. بانک مرکزی تأمین‌کننده انحصاری پول است و بانک‌ها به‌عنوان تأمین‌کنندگان نقدینگی، برای تسویه معاملات خود، تقاضاکننده نگهداری وجوه بانک مرکزی به‌عنوان ذخایر هستند. بنابراین نرخ بهره پرداختی به ذخایر، تأثیر قابل توجهی بر نرخ بازار بین بانکی (بازاری که بانک‌ها در آن به یکدیگر وام می‌دهند) و سپس بر سایر نرخ‌های بهره در اقتصاد می‌گذارد. در نتیجه بانک مرکزی از این مسیر می‌تواند با تأثیرگذاری بر قیمت اعتبار، خلق نقدینگی را کنترل کند.

طبیعت سیستم پولی مدرن ایجاب می‌کند که سیستم بانکی قدرت خلق پول داشته باشد، اما این به معنای خلق پول بی‌قید و شرط از سوی بانک‌ها نیست؛ الزامات فضای رقابتی بانکی در کنار اعمال نسبت‌ها و معیارهای نظارتی توسط سیاست‌گذاران پولی به‌طور دائمی حجم پول را مدیریت می‌کند. در نتیجه، حذف رقابت بین بانک‌ها به منزله حذف ابزاری مهم برای کنترل خلق پول است، اما برخی به بهانه همین مسئله، پیشنهاد می‌دهند که همه بانک‌ها در یک بانک دولتی ادغام شوند! ■

منابع

1. Money Creation in the Modern Economy, Quarterly Bulletin 2014 Q1, Bank of England
2. Modern Monetary Theory: A Critique, FALL 2019, CATO JOURNAL VOL. 39 NO. 3

تحول دیجیتال در بانکداری اروپا

کوچک‌تر و سریع‌تر

فاطمه رضانی
کارشناس مالی

نسبت به آنها برتری دارند؛ در کنار برخورداری از متخصصان باتجربه‌ای که در شرایط بحرانی با مشتریان گفتگو می‌کنند، ده‌ها سال سابقه بانک‌ها در مقررات‌گذاری و چارچوب‌های مشخص، ریسک سرمایه‌گذاری در آنها را کمتر می‌کند. شناخت بازار خدمات مالی و نیازهای مشتریان باعث شده که اگرچه بانک‌های کلاسیک دیرتر به میدان بانکداری دیجیتال وارد شدند، بتوانند از رقابت جا نمانند.

همکاری با شرکت‌های فناوری

بسیاری از بانک‌های کلاسیک اروپایی تلاش کرده‌اند در کنار تقویت بخش فناوری اطلاعات خود، از همکاری شرکت‌های فناوری و فین‌تک بهره بگیرند. مهم‌ترین بخش این همکاری‌ها مربوط به زمینه‌هایی مانند بانکداری باز، ذخیره‌سازی دیجیتال اطلاعات، افتتاح حساب به‌صورت دیجیتال، خدمات پس‌انداز و گزارش میزان سپرده‌هاست.

یکی از نمونه‌های این همکاری، شراکت "دویچه بانک" آلمان و شرکت "کیندریل" (بزرگترین ارائه‌دهنده زیرساخت خدمات فناوری اطلاعات در جهان) است که پس از دو دهه، در پاییز گذشته وارد فاز جدید شد. کیندریل که در گذشته راه‌اندازی و پشتیبانی بانکداری متمرکز (Core banking) دویچه بانک را برعهده داشت، مسئولیت تحول زیرساخت فناوری اطلاعات این بانک را برای مقیاس‌پذیری و دسترسی جهانی، برعهده گرفته است. علاوه بر این، انتقال ذخایر داده دویچه بانک به محیط ابری به‌عنوان بخشی از استراتژی خدمات ابری این بانک، ممکن خواهد شد. "کایکسا بنک" اسپانیا نیز با همکاری شرکت "گوگل کلاود" به دنبال پیشبرد استراتژی دیجیتالی شدن خود است. این بانک اسپانیایی انتظار دارد از این مسیر بتواند با استفاده از رایانش ابری، تحلیل داده، هوش مصنوعی و قابلیت‌های یادگیری ماشین، محصولات جدیدی را به مشتریان خود ارائه کند.

ساختارهای قدیمی، مهارت‌های جدید

با درک فرصت‌ها و ریسک‌های ناشی از تحول دیجیتال، بانک مرکزی اروپا تلاش کرده است که نقشی نظارتی و حامیانه در این تحول ایفا کند. به این منظور این نهاد مالی دو طرح را در سال ۲۰۲۲ اجرا کرد که اولی، بررسی روندهای بازار با همکاری مشاوران، بانک‌ها، نهادهای بانکداری و شرکت‌های فناوری بود.

برای دومین طرح نیز، یک پیمایش با شرکت ۱۰۵ بانک بزرگ اروپا انجام شد که نشان می‌دهد تقریباً همه بانک‌های اتحادیه اروپا، برای سال ۲۰۲۳ برای افزایش سود خود، تحول دیجیتال را (با درجه‌های مختلف) در برنامه خود قرار داده‌اند. مهم‌ترین اهداف این بانک‌ها ارائه محصولات و خدمات جدید در فرآیندهای خودکار و بهینه با محوریت مشتریان است.

در کنار ارائه امکاناتی مانند تراکنش‌های موبایلی و آنلاین، برخی از سایر وجوه تحول دیجیتال بانک‌های کلاسیک عبارتند از:

- ارائه محصولات جدید: پیشرفت فناوری در سال‌های اخیر امکان ارائه محصولات جدید را فراهم کرده است. وام‌دهی همتا به همتا (P2P) یکی از محصولات جدیدی

طوفان دیجیتالی شدن به خودی خود در حال تحول کسب‌وکارها بود که پاندمی از راه رسید و به سرعت این تغییرات شتاب بیشتری داد. اکنون در نیمه سال ۲۰۲۳، مشتریان توقع دارند در هر ساعت شبانه‌روز، از هر جا و با کمترین زمان، نیازهای بانکی خود را برطرف کنند و فناوری‌های جدید هم امکان این کار را فراهم کرده‌اند. در این شرایط بانک‌های کلاسیک اروپا که ده‌ها سال تلاش کرده‌اند دقت و امنیت خود را افزایش دهند حالا در چارچوب مقررات‌گذاری‌های این قاره، در حال رقابت با فین‌تک‌ها برای ارائه خدمات و محصولات بهترند.

هجوم فین‌تک‌ها

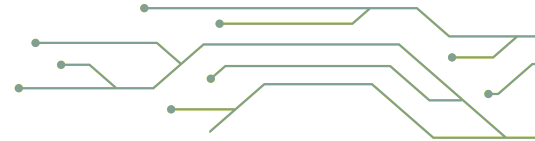
در دهه گذشته رشد فناوری‌های جدید باعث تولد شرکت‌های مالی جدیدی شده که با ابعاد بسیار کوچکتری نسبت به بانک‌های کلاسیک، امکان ارائه خدمات تخصصی به تعداد قابل توجهی از مشتریان را دارند. هوش مصنوعی، رایانش ابری و کلان‌داده به فین‌تک‌ها و بانک‌های کاملاً دیجیتال این امکان را داد که بتوانند با کمترین نیروی انسانی و ساختمان‌های فیزیکی، خدمات بانکی را ارائه دهند.

برخی از خدمات این فین‌تک‌ها و بانک‌های دیجیتال (مانند رولوت، ان ۲۶، استارلینگ، مانزو و یونیورسو) که از سال ۲۰۱۳ به این عرصه وارد شدند، عبارت است از:

- بانکداری باز
- تجارت رمزارز
- انتقال بین‌المللی پول
- ایجاد حساب‌های فرعی
- پرداخت خودکار قبوض
- تقسیم هزینه‌ها میان افراد
- حساب دو ارزی (یورو و دلار)
- دریافت زود هنگام حقوق و مساعده
- بودجه‌بندی برای پول توجیبی فرزندان
- بودجه‌بندی و مدیریت هزینه‌های ماهانه
- بیمه (لوازم الکترونیکی، بیمه حوادث و غیره)
- پرداخت خودکار اشتراک تلویزیون‌های اینترنتی
- قابلیت حالا بخر، بعداً بپرداز (با ۳، ۶ و ۱۲ قسط)
- سرمایه‌گذاری بر روی طلا و سایر فلزات ارزشمند
- مسدود کردن پرداخت‌های خودکار (مانند سایت‌های شرط‌بندی)

تحول بانک‌های کلاسیک

با پیشرفت فناوری و تغییر رویکرد مشتریان، بانک‌های کلاسیک هم تلاش کرده‌اند همپای بازیگران جدید، رویکردهای پیشین خود را به‌روز کنند؛ بنابراین آنها برای حضور در بازار بانکداری دیجیتالی که در سال ۲۰۲۰، ۱۲٫۱ میلیارد دلار ارزش داشت و احتمالاً تا سال ۲۰۲۶ به ۳۰ میلیارد دلار برسد، گام برداشتند. علی‌رغم ویژگی‌های مثبت فین‌تک‌ها، بانک‌ها همچنان در بعضی موارد مختلف

دستورالعمل مربوط به اجازه دسترسی «ارائه‌دهندگان خدمات پرداخت شخص ثالث (TPPs)»^۱ به اطلاعات بانکی مشتریان بود که برای فعالیت اپلیکیشن‌های بانکی لازم است.

با توجه به نگرانی‌های مربوط به کلاهبرداری‌های اینترنتی، افزایش ایمنی از اهداف این دستورالعمل بود. به این منظور، احراز هویت دو مرحله‌ای^۲ و استفاده از فاکتورهای جدید مانند پیام کوتاه و سایر توکن‌های پیشرفته به جای اطلاعات درج شده روی کارت (مانند تاریخ انقضا، شماره کارت و CVV) به خدمات‌دهندگان ابلاغ شد.

دومین دستورالعمل خدمات پرداخت در فاصله ۱۳ ژانویه ۲۰۱۸ تا ۱۴ سپتامبر ۲۰۱۹ (۲۳ دی ۱۳۹۶ تا ۲۳ شهریور ۱۳۹۸) به اجرا درآمد. از نتایج آن، ارائه فناوری و سرویس‌های پلتفرم به سایر بانک‌ها برای محصولات و سرویس‌های جدید بود.

چالش‌های پیشرفت

نهادهای نظارتی اروپایی هنوز نتوانسته‌اند ساختارهای کاملاً دیجیتال و ابری و فناوری‌های جدید (مانند چت‌جی‌پی‌تی) را به درستی درک کنند. در شرایطی که سرعت پیشرفت فناوری‌های جدید (مانند هوش مصنوعی) شتابی فوق‌العاده گرفته، فرآیندهای بروکراتیک شدید در کشورهایی مانند انگلستان، مزاحم فعالیت بانک‌های دیجیتال شده است. از سوی دیگر اقداماتی مانند دومین دستورالعمل خدمات پرداخت نیز در عمل، به جای حل مشکلات قبلی، مسائل جدیدی ایجاد کرده‌اند؛ مطالعه مرکز فورستر با بررسی ۲۷ سازمان تجارت الکترونیک نشان می‌دهد، بخش قابل توجهی از شرکت‌ها همچنان برای اجرای این دستورالعمل درگیر مشکلات فنی هستند.

بانک‌های کلاسیک نیز نگران حرکت‌های شتاب‌زده و هزینه‌های غیرقابل جبران هستند؛ به‌عنوان مثال، بانک‌های اروپایی برای ایجاد سریع محصولات و خدمات جدید به همکاری ارائه‌دهندگان خدمات شخص ثالث نیازمندند؛ دسترسی یافتن به زیرساخت فناوری اطلاعات بانک‌ها، ممکن است به نتایجی مانند پولشویی، کلاهبرداری و سوءاستفاده‌های اینترنتی منجر شود.

از سوی دیگر، ریسک خطا فناوری‌های جدید مانند هوش مصنوعی و یادگیری ماشین در زمینه‌هایی مانند اعتبارسنجی وام، هنوز برطرف نشده است. بنابراین بانک‌های کلاسیک که طی ده‌ها سال با مقررات و رویه‌های مشخص در ساختارهای اقتصادی نقش مهمی ایفا کرده‌اند، حالا باید به درخواست‌های در حال تغییر مشتریان، بدون شتاب‌زدگی و با احتیاط پاسخ بدهند. ■

است که ابتدا توسط فین‌تک‌ها ایجاد شد و بعد بانک‌های کلاسیک هم آنها را ارائه کردند. این وام‌دهی که به آن وام‌دهی اجتماعی نیز گفته می‌شود، به افراد امکان می‌دهد مستقیماً از یکدیگر وام بگیرند؛

• تدابیر امنیتی پیشرفته: فناوری‌های دیجیتال به بانک‌های کلاسیک امکان داده است که خدمات آنلاین خود را با تدابیری مانند احراز هویت چندمرحله‌ای، احراز هویت بیومتریک (مانند تشخیص صدا و چهره)، نظارت بی‌درنگ ترانکشن‌ها (برای شناسایی کلاهبرداری و پولشویی) و فایروال‌ها ارائه کنند؛

• شخصی‌سازی محصولات و خدمات: هوش مصنوعی و یادگیری ماشین این امکان را به بانک‌ها می‌دهد که بتوانند با ارزیابی مشتریان، محصولات و خدمات دقیق‌تری را ارائه بدهند. پروفایل‌سازی برای مشتریان، آنها را برای محصولات مختلف اعتبارسنجی می‌کند و حتی ممکن است با توجه به سابقه و ریسک افراد ارائه یک محصول برای آنها متفاوت باشد.

از خدمات حضوری به خدمات آنلاین

یکی از نتایج تحول دیجیتال، کوچک شدن بانک‌های بزرگ و کاهش بخش قابل توجهی از شعبه‌های آنهاست. بانک «اچ‌اس‌بی‌سی» انگلستان که بزرگترین بانک اروپا با ۱۴٫۹ میلیون مشتری است در پایان ۲۰۲۲ اعلام کرد که یک چهارم شعبه‌های خود (۱۱۴ مورد از ۴۴۱ شعبه) را تعطیل می‌کند. در طی سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۲ حضور مشتریان در شعبه‌های این بانک ۶۵ درصد کاهش یافته و در بیشتر این شعبه‌ها (۷۵ درصد)، حضور مردم حداقل ۵۰ درصد کمتر شده است. این روند فقط به این بانک محدود نیست و در سال جاری ۱۲۸ شعبه از سایر بانک‌های انگلستان (مانند بارکلیز، بانک اسکاتلند، هلیفکس، لوید بنک و نت‌وست) تعطیل می‌شوند.

بانک اچ‌اس‌بی‌سی اعلام می‌کند در سال گذشته ۹۷٫۵ درصد ترانکشن‌های آنها به‌صورت کاملاً دیجیتال رخ داده و در مقایسه با سال ۲۰۱۷، استفاده مشتریان آنها از اپلیکیشن تلفن همراه ۱۸۰ درصد و پرداخت‌های دیجیتال ۲۵۰ درصد افزایش یافته است. این بانک برای کمک به مشتریان خود برای استفاده بهتر از بانکداری الکترونیکی، ضمن ارائه آموزش‌های ۳۰ دقیقه‌ای مجازی (کلاس‌هایی با تماس تصویری) به مشتریان «آسیب‌پذیر» تبلت رایگان نیز هدیه می‌دهد.

با این حال بانک‌های کلاسیک از نقش خاصی که در شرایط بحرانی (مانند مشورت برای مسائل مهم مانند وام) گفتگوی مستقیم با کارشناسان ایفا می‌کند، غافل نیستند. چکی اوهی از مدیران اچ‌اس‌بی‌سی در مورد ترکیب مدل کلاسیک و دیجیتال می‌گوید: «شعبه‌های ما همچنان نقشی مهم در بانکداری روزمره ایفا خواهند کرد و کارشناسان ما در موقعیت‌های ضروری، حمایت چهره‌به‌چهره را فراهم خواهند کرد. علاوه بر شبکه شعب، مشتریان می‌توانند به خدمات ما از طریق شعب پستی، بازارچه‌های موقت و هاب‌های بانکی^۳ در کنار چت زنده، شبکه‌های اجتماعی و بانکداری تلفنی دسترسی پیدا کنند.»

مقررات‌گذاران اروپایی

در سال ۲۰۲۳، دغدغه اصلی مقررات‌گذاران اروپا مربوط به زمینه‌هایی مانند خدمات پرداخت، صدور ارز دیجیتال بانک‌های مرکزی (CBDC)، کلاهبرداری، تامین مالی تروریسم، هوش مصنوعی و مالیات است.

نهادهای نظارتی این قاره در بعضی از موارد با رویکرد فعالانه با اقداماتی از جمله صدور یوروی دیجیتال و دستورالعمل‌های خدمات پرداخت^۴ تلاش کرده‌اند. با پیشرفت فناوری همراه باشند؛ با این حال در برخی مسائل مانند پلتفرم‌های جدید فناوری مالی، هنوز نتوانسته‌اند قوانین کاربردی و جامعی وضع کنند.

دستورالعمل‌های خدمات پرداخت

دستورالعمل‌های خدمات پرداخت، بخشی از اقدامات اصلی اتحادیه اروپا برای مقررات گذاری سرویس‌های پرداخت الکترونیکی هستند. دومین دستورالعمل خدمات پرداخت در سال ۲۰۱۳ با اهدافی مانند بهبود امنیت مشتریان، کاهش قیمت‌های پرداخت و تعیین استانداردهای فنی صادر شد. مهمترین بخش این

۱- شعبی که خدمات بانک‌های مختلف را همزمان ارائه می‌دهند.

2. The Second Payment Service Providers Directive (PSD2)

3. Third Party Payment Services Providers

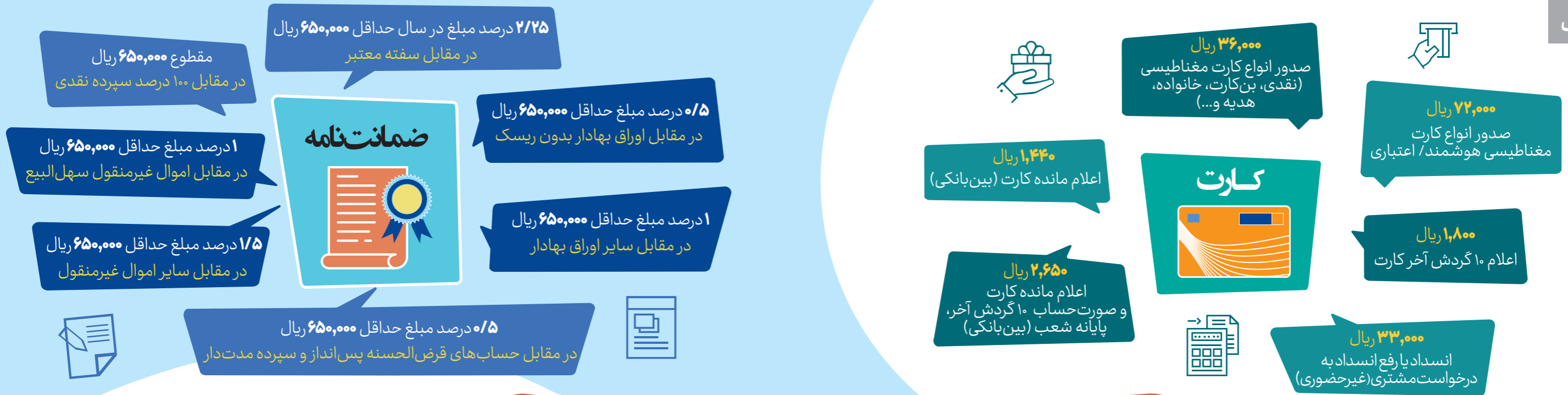
۴- گفتنی است احراز هویت با رمز دوم پویا در ابتدای ۲۰۲۰ (۱۵ دی ۹۸) در ایران رواج پیدا کرد که پس از پیاده شدن اقدامات مشابه در اروپاست.

منابع

1. 'Top 10 digital banks of 2022', Fintech Magazine.
2. 'The keys to financial regulation in 2023', BBVA.
3. 'Basel III: international regulatory framework for banks', BIS.
4. 'N26 Revenue and Usage Statistics (2023)', Business of Apps
5. 'Finding opportunities and navigating challenges in the post-PSD2 world', Electronic Payments International.
6. 'Full list of banks closing down branches this year', The Sun.
7. 'Digital finance. Council adopts new rules on markets in crypto-assets (MiCA)', Council of the European Union
8. 'Banks' digital transformation: where do we stand?', European Central Bank

Britanica, News24, Guardian, Money to the masses, Telegraph, Fintech News, Sifted, The Financial Brand, Kyndryl, Fintech Futures, Monei, Techopedia, Bank of England, Techopedia, HSBC

کارمزدهای جدید خدمات بانکی

بانک مرکزی پس از سه سال، انواع کارمزد خدمات بانکی ریالی و الکترونیکی را به روزرسانی کرده است. کارمزد بعضی از خدمات بانکی تا ۲۰ درصد افزایش یافته و برخی دیگر به تازگی تعریف شده‌اند. در این اینفوگرافیک به تعدادی از کارمزدهای جدید پرداخته‌ایم.

طبق اعلام بانک مرکزی، بانک‌ها می‌توانند برای تمامی مشتریان خود حداکثر تا ۳۰ درصد، برای شرکت‌های دانش بنیان تا ۴۰ درصد و برای افراد تحت پوشش سازمان بهزیستی کشور، مستمری بگیران و مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره) تا ۱۰۰ درصد تخفیف اعمال کنند.

مدیریت بحرانی

وقتی کلمه "مدیر" یا "رئیس" را می‌شنویم، معمولا تصویر یک دانای کل با شخصیتی مقتدر در ذهن ما شکل می‌گیرد؛ فردی که در چندین زمینه تخصص دارد، بدون توجه به هیجانانگیز و احساسات شخصی به بهترین تصمیم می‌رسد و بعد از آن هم به راحتی می‌تواند این تصمیمات را به‌طور کامل پیاده کند. مدیرهایی که هیچ‌وقت از نزدیک با آنها مواجه نشده‌ایم، اما حس می‌کنیم حتما وجود دارند و به‌جز آنها، کسی شایستگی مدیریت ندارد.

این ذهنیت ایده‌آل، در عمل به‌جای اینکه راهگشا باشد بیشتر مشکل‌ساز می‌شود؛ در واقعیت هیچ مدیری نمی‌تواند در همه زمینه‌های لازم کاملا متخصص باشد و حتی وقتی سال‌ها تجربه و تخصص دارد، ممکن است در یک موقعیت به خاطر غلبه هیجانانگیز، تصمیمی بگیرد که بعد شدیدا از آن پشیمان شود. اما این ذهنیت که در فکر مدیران بالادست، کارکنان و حتی خود مدیر وجود دارد فشاری مضاعف به او وارد می‌کند که هیچ‌وقت نباید بگوید اشتباه کرده یا واقعا نیاز دارد که از کارکنان خود بپرسد که بهترین گزینه چیست.

در این پرونده به مسائلی پرداخته‌ایم که نشان می‌دهند ارتباطات موثر تا چه اندازه می‌تواند بحران‌ها را حل کند؛ مقاله ترجمه شده مجله کسب و کار هاروارد نیز چهار رویکردی را بررسی می‌کند که به هر مدیر (و شاید هر فرد در موقعیت‌های بحرانی) راه‌های جدیدی ارائه می‌دهد که بتواند از توانایی خود و دیگران به شکل درست استفاده کند. ■

وقف جان و تن

۲۵

قدرت گزینه‌ها

۲۲

پس‌انداز روز
مبادا

۲۰

جوان ناکام

۱۸

جوان ناکام

تاثیر فیلترینگ و کاهش پهنای باند بر استارت‌آپ‌ها

هادی عیار

نویسنده نشریه آفتاب خاورمیانه

کاهش تبلیغات، در بیلبوردهای تبلیغاتی سطح شهر نیز قابل درک بوده است؛ در شرایطی که پاییز سال گذشته، با برگزاری جام جهانی ۲۰۲۲ قطر، بستر مناسبی برای تبلیغ کسب‌وکارها مصادف شد، اما آن چه در سطح شهر مشاهده می‌شد کسادی محسوس جایگاه‌های تبلیغات محیطی بود.

برخی کسب‌وکارهای شناخته شده در چند ماه گذشته با وجود انعقاد قرارداد، بخشی از قراردادهای خود با صداوسیما را فسخ کردند و مشمول پرداخت جریمه آن شدند. در پی این تصمیم، برخی گمانه‌زنی‌ها در خصوص علت توقف مطرح شده اما علت این تصمیم هرچه باشد، چیزی که قابل کتمان نیست، وضعیت نامناسب کسب‌وکارها به دلایل مختلف از جمله فیلترینگ و انسداد یکی از مهم‌ترین راه‌های ارتباطی کسب‌وکارها با حدود ۵۰ میلیون کاربر فعال در شبکه‌های اجتماعی بوده است.

در بخش تبلیغات آنلاین نیز اوضاع بر همین منوال بوده است. آمارهای جهانی، حاکی از استقبال روزافزون کسب‌وکارها به استفاده از تبلیغات آنلاین و افزایش تدریجی بودجه این بخش در سید مخارج برندهای مطرح و شناخته شده است؛ اما در نیمه دوم سال ۱۴۰۱ به جای افزایش استفاده از این ابزارها در ایران، شاهد تعدیل نیروهای حوزه دیجیتال مارکتینگ، سوشال مدیا، محتوا، سئو و روابط عمومی بودیم.

فیلترینگ بستری تجارت الکترونیک، ضربه شدیدی به کسب‌وکارهای کوچک و متوسط از جمله خرده‌فروشی‌های آنلاین و تبلیغات اینفلوئنسری زده است. بر اساس گزارش‌ها، درآمد جمعیت قابل توجهی که به چند میلیون نفر نیز می‌رسند، به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم به اینستاگرام وابسته است؛ بستری که پس از فیس‌بوک، توئیتر و تلگرام، بی‌توجه به وابستگی شاغلان مرتبط با آن‌ها به تیر غیب فیلترینگ دچار شد. فیلترینگ این پلتفرم به‌صورت محسوس به کاهش درآمد قابل توجه یا حتی بیکاری بسیاری از این فعالان اقتصادی منجر شد و این بیکاری به شیوه‌های گوناگون فعالیت اکوسیستم استارت‌آپی را دچار مشکل کرده است.

«فیلترشکن» تنها ایده درآمدزای استارت‌آپی

با آغاز وقایع چند ماه اخیر، متولیان زیرساخت‌های ارتباطی کشور عملکرد مثبتی در مدیریت بحران‌ها نداشتند و حتی گاه با تصمیماتی نسنجیده، خود سنگی تازه در مسیر کسب‌وکارها قرار دادند. فیلترینگ اینستاگرام، واتس‌آپ، لینکدین، گوگل میت و اسکایپ به‌عنوان بستری برای درآمدزایی (هر چند سه مورد آخر بعدارفع فیلتر شدند)، کسب‌وکارهای کوچک بسیاری را تعطیل کرد. برخوردار نبودن کسب‌وکارها از یک شبکه اینترنتی با ثبات نیز خدمات ارائه‌شده از سوی آن‌ها را با مشکلات بسیاری مواجه کرده و بر اساس گزارش‌های جهانی، ایران دومین کشور دنیا از لحاظ محدودیت اینترنت در سال ۲۰۲۲ بوده است.

بنا بر اعلام رئیس کمیسیون اقتصاد نوآوری اتاق تهران، ۵۰۰ تا ۷۰۰ هزار فروشگاه اینستاگرامی در ماه‌های ابتدایی فیلترینگ این شبکه اجتماعی بسته شده و قطعی اینترنت، ۸۰ هزار میلیارد تومان به کسب‌وکارهای فعال در

در روزهایی که میرزا تقی‌خان امیرکبیر به جرم آبله‌کوبی همگانی، تاسیس دارالفنون و اصلاحات اجتماعی به دست علی‌خان فراش در حمام فین به خون غلتید، دانشمندان اروپایی، ماشین ظرف‌شویی و آسانسور را اختراع کرده و در حال کار بر روی اجاق الکتریکی، پله‌برقی و جاروبرقی بودند. در حالی که ما با خواندن در مورد آن دوره از تاریخ، خنده تلخی بر لب می‌آوریم، روزگاری نیز خوانندگان کتاب‌های تاریخ در مورد روزهای منتهی به چت‌بات‌هایی مانند ChatGPT و شعف بشریت از میزان پیشرفت هوش مصنوعی و تاسیس وزارت هوش مصنوعی در کشور همسایه یعنی امارات متحده عربی می‌خوانند؛ شرح همان روزهایی که کسب‌وکارها در ایران فقط به دلیل عدم دسترسی به پهنای باند کافی و اسارت در چنگ فیلترینگ همچون برگ‌های واپسین روزهای پاییزی یکی پس از دیگری بر زمین می‌افتادند. برگ‌هایی که قرار است این بار با طریح موسوم به طرح صیانت، نه به‌مرور بلکه با یک ضربه تیر و یک‌باره بر زمین بریزند.

نیازی نیست حتما در هوای اکوسیستم استارت‌آپی ایران نفس بکشید تا از کمبود (و شاید بهتر است بگوییم نبود) اینترنت به نفس‌تنگی افتاده باشید. هر کاربر معمولی نیز این روزها با یک تراکنش مالی ساده، درخواست تاکسی اینترنتی یا سفارش آنلاین ناقابل به خوبی با وضعیت اسفبار اینترنت آشنا می‌شود، چه رسد به کسب‌وکارهایی که نفس به وجود آمدن و فعالیت آن‌ها بر بستر اینترنت باشد.

بر این اینترنت نیم‌بند، تورم، نرخ دلار، تحریم‌های بین‌المللی و مرغ عزا و عروسی بودن در هر رویدادی را نیز اضافه کنید تا شمایی کلی از حال و روز این روزهای اکوسیستم استارت‌آپی ایران به دست بیاورید. اکوسیستمی که از ابتدای دهه ۹۰ با چند اسم مطرح آغاز به کار کرد و از گردنه‌های صعب‌العبوری همچون مجوزهای قانونی، رقابت با نمونه‌های مشابه دولتی، بخشنامه‌های اقتصادی و در همین اواخر نیز کرونا به سلامت عبور کرد و حتی کمک حال جامعه و حاکمیت در مواردی همچون دوران قرنطینه ناشی از همه‌گیری کرونا شد (کافی است یک لحظه روزهای قرنطینه را بدون خرید و سفارش آنلاین تصور کنید)؛ اما حالا باغ جوان استارت‌آپی‌های کشور، روزهایی را سپری می‌کند که کسب‌وکارهای کوچک آن مدت‌هاست که تعطیل شده‌اند، کسب‌وکارهای متوسط در آستانه ورشکستگی هستند و برندهای مطرح نیز با سیلی تعدیل و خراج انقباضی به حیات خود ادامه می‌دهند.

خیابان‌های شلوغ، بیلبوردهای خلوت

یکی از وجوه بررسی وضعیت کسب‌وکارها، میزان تبلیغات آن‌ها در بخش آنلاین و آنلاین است. طبق برآوردها، میزان تبلیغات کسب‌وکارهای استارت‌آپی در بخش رادیو و تلویزیون، چاپی، سینمایی و محیطی کاهش چشم‌گیری داشته و در برخی حوزه‌ها به کمتر از نصف رسیده است. در حوزه آنلاین نیز شاهد کاهش حجم و تعداد کمپین‌های تبلیغاتی و در برخی موارد، تعدیل نیروهای فعالی در بخش تبلیغات آنلاین بوده‌ایم که به علت توقف یا کاهش فعالیت شبکه‌های اجتماعی بسیاری از کسب‌وکارها در ماه‌های گذشته بوده است.

کاهش پهنای باند اینترنت در ماه‌های گذشته، خسارات مهمی را در زمینه‌های مختلف اقتصادی از جمله گردش مالی و اشتغال وارد کرده است. برآورد کارشناسان از خسارتی معادل ۱,۵ میلیون دلار در هر ساعت و هزار میلیارد تومان در هر روز که اینترنت با اختلال یا قطعی مواجه بوده خبر می‌دهد.

کسب‌وکارها، در هر روز حداقل ۵۰ میلیون و حداکثر بیش از ۵۰۰ میلیون تومان خسارت وارد می‌کنند.

ممکن است این اعداد و ارقام برای برخی از بخش‌های اقتصاد کشور اعداد بالایی نباشد اما وقتی از اکوسیستم نوپا و به‌شدت شکننده استارت‌آپی کشور سخن می‌گوییم، این اعداد به سرعت می‌تواند بر روی این بخش تأثیر قابل ملاحظه‌ای داشته باشد؛ کما اینکه در ماه‌های ابتدایی نیمه دوم سال ۱۴۰۱، برخی استارت‌آپ‌های مطرح در کشور خبر از تعدیل نیرو یا حتی ورشکستگی به دلیل اختلالات ناشی از قطعی اینترنت دادند.

بسیاری از کارآفرینان در ابتدای فعالیت خود، با وعده حمایت، به این حوزه پا گذاشتند و برخی از آن‌ها به موفقیت‌های قابل توجهی نیز دست یافتند؛ اما این ماه‌عسل، بسیار زودتر از آنچه فکرش را می‌کردند به سر رسیده و این افراد، اکنون تنها می‌توانند به دورنمای دودآلود فضای کسب‌وکار خود بنگرند و هم‌صدا با آن پیر یوش، برای استارت‌آپ در ابتدای کودکی یا نهایتاً جوانی خود مرثیه سر دهند که:

نازک آرای تن ساق گلی

که به جانش کیشتم

و به جان دادمش آب

ای دریغا! به برم می‌شکنند...

منابع

- ۱- سازمان نظام صنفی رایانه‌ای استان تهران
- ۲- دیجیاتو
- ۳- تکرارسا فارسی
- ۴- ماهنامه آبان ۱۴۰۱ زیست‌بوم خلاق

حوزه‌های مختلف ضرر وارد کرده است. رصدخانه مهاجرت ایران نیز در تحقیقی با جامعه آماری ۶ هزار مدیر ارشد و میانی در بخش خصوصی، گزارش می‌دهد که بیش از ۷۰٪ مدیران بنگاه‌های اقتصادی، میل به مهاجرت خود را «زیاد» یا «خیلی زیاد» عنوان کرده‌اند.

طبق اعلام برخی مدیران کسب‌وکارهای فعال در بخش دیجیتال در گفت‌وگو با دیجیاتو، تا آبان ۱۴۰۱، فیلترینگ، اختلال اینترنت و قطعی مقطعی سرویس پیامکی موجب ریزش ۶۴ درصدی تراکنش‌های زرین‌پال، افت ۸۰ درصدی در فاکتورهای مختلف پادرو، افت فروش ۵۰ تا ۷۰ درصدی پلتفرم جریان، کاهش فروش ۳۰ درصدی همراه‌کارت و کاهش فروش ۵۰ درصدی پلتفرم آنلایین سلامت بقرط شده است.

از سوی دیگر در چند ماه اخیر، تنها شاخص صعودی، فروش و دانلود مربوط به فروشندگان فیلترشکن‌ها و وی‌پی‌ان‌های غیر مجاز بوده و گردش مالی چند هزار میلیارد تومانی در این بخش، فرهنگ لغات سیاسی و اقتصادی کشور را با واژه جدیدی به نام «کاسبان فیلترینگ» مواجه کرده است.

اکوسیستم استارت‌آپی؛ جوان ناکام

این روزها، فقط کافی است سری به شبکه اجتماعی لینکدین بزنید تا با حجم بالای نوار سبز در حاشیه عکس نمایه نیروهای متخصص استارت‌آپی‌ها یا پست‌های «در جست‌وجوی کار» آن‌ها مواجه شوید. اکوسیستم استارت‌آپی که چیزی حدود یک دهه از تولد آن می‌گذرد و در سال‌های اخیر همواره صدای حمایت‌ها، شعارها و تمجیدهای مسئولان دولتی و مجلسی را به گوش شنیده، در چند ماه گذشته با نیمه تاریک اقتصاد ایران یعنی بی‌ثباتی و حتی خلع وعده برخورد داشته است؛ برخوردی که تعدادی را به ورشکستگی، برخی را به اتخاذ سیاست‌های انقباضی و گروهی را نیز به مهاجرت خود و ایده‌هایشان از کشور مجبور ساخته است.

کاهش پهنای باند اینترنت در ماه‌های گذشته، خسارات مهمی را در زمینه‌های مختلف اقتصادی از جمله گردش مالی و اشتغال وارد کرده است. برآورد کارشناسان از خسارتی معادل ۱,۵ میلیون دلار در هر ساعت و هزار میلیارد تومان در هر روز که اینترنت با اختلال یا قطعی مواجه بوده خبر می‌دهد. در بخش اشتغال نیز می‌توان ادعا کرد این موضوع اشتغال بیش از ۱۰ میلیون نفر که در این حوزه فعال هستند یا از آن تأثیر می‌پذیرند را با مشکل روبرو می‌کند.

بررسی‌های تکرارسی می‌گوید که در سال ۱۴۰۱، حداقل ۴۱۵ هزار کسب‌وکار مجازی با بازاری معادل بیش از ۶۰٪ هزار میلیارد تومان در اینستاگرام مشغول به فعالیت بوده‌اند که سهم قابل توجهی از آن‌ها در حوزه تبلیغات و بازاریابی، تحلیل بازار، دیجیتال مارکتینگ، فروش کالا و خدمات و گردشگری فعالیت می‌کردند. بر اساس برآوردهای سازمان نظام صنفی رایانه‌ای استان تهران، ادامه این محدودیت‌ها بر ترکیب فروش از دست رفته و هزینه اضافه شده

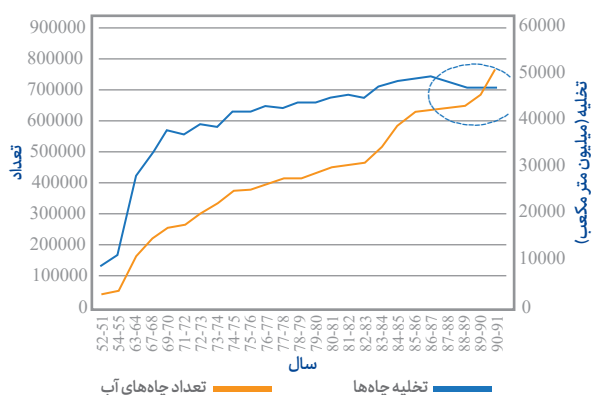
پس انداز روز مبادا

آب‌های زیرزمینی در ایت‌پران

امیرمهیاری ترابی

متصدی امور بانکی
شعبه مهستان • بانک خاورمیانه

مطالعات نشان می‌دهند در فاصله سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۴ (۲۰۰۲ تا ۲۰۱۵)، آب‌های زیرزمینی ایران ۷۴ کیلومتر مکعب تحلیل رفته‌اند و در این بازه ۱۴ ساله، ذخیره بیشتر زیرحوضه‌های آبی از ۲۰ تا ۲۶۰ درصد کاهش یافته است. نمودار روبه‌رو بیانگر وضعیت ذخایر حوضه‌های اصلی آب‌های زیرزمینی طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۴ است. دایره بیرونی بیشترین حجم تغییرات را به ترتیب نشان می‌دهد. علاوه بر این، رنگ هر قسمت بیانگر میزان کاهش ذخایر این حوضه‌هاست.

آب ژرف در سیستان و بلوچستان

آب ژرف (آب فسیل) یک منبع آبی باستانی است که ممکن است برای هزاران سال در فضایی دست نخورده، مانند یک سفره زیرزمینی وجود داشته است. هنوز اطلاعات دقیقی از مقدار دقیق ذخایر این آب‌ها در جهان وجود ندارد اما در سال ۱۳۹۷ در استان سیستان و بلوچستان مراحل اولیه اکتشافات آغاز شد و ایستگاه‌های مگنتوتلوری در محل اکتشافات مستقر شد. طبق اطلاعات بدست آمده چند لایه آب‌دار در این حفاری کشف شده است که اولین لایه در عمق ۸۰۰ متری، دومین لایه در ۱۲۰ متری، سومین لایه در ۱۸۰ متری و همینطور پنج جریاد در پنج عمق وجود داشته است.

براساس گزارش فارس، مطالعات آب‌شناسی با پارامترهایی نظیر شوری یا EC آب نشان داده که متوسط شوری کل لایه‌های آب‌دار حدود ۲۰۰،۰۰۰ بوده که در حد شوری آب دریای خزر است؛ با توجه به این میزان شوری و مصرف بالای انرژی برای استحصال این منابع، به نظر می‌رسد که نمی‌توان روی این منابع آب برای نیازهای کشور تکیه کرد.

در مسیر خشکسالی

کشور ما از سال‌های ابتدایی قرن بیست و یکم با تنش آبی و از میان رفتن دریاچه‌ها و تالاب‌ها روبرو شده است. براساس گزارش‌ها، میزان بارندگی سالانه در ایران در سال‌های آبی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ و ۱۴۰۱-۱۴۰۰ حدود ۲۰ میلی‌متر بوده که کمتر از یک سوم میانگین بارندگی سالانه جهانی و کمترین حد خود (حداقل بارش سالانه) در بیش از ۵۰ سال گذشته است.

استفاده از ذخایر آب زیرزمینی در مقایسه با آب‌های سطحی برای استفاده کشاورزی، صنعتی و حتی شرب، آسانتر و ایمن‌تر است. با این حال استفاده بی‌رویه از منابع زیرزمینی و تخلیه آنها، خطراتی مانند شور شدن منابع آبی، بیابان‌زایی، طوفان شن و فرونشست زمین در روستاها و حتی کلان‌شهرها را با خود دارد. در این مقاله با بررسی وجوه بهره‌برداری از این منابع زیرزمینی، به چالش‌های استفاده از آنها و راهکارهای جایگزین برای تامین آب می‌پردازیم.

کاربرد آب‌های زیرزمینی

حدود ۳۰ درصد از تمام آب‌های شیرین موجود در جهان را آب‌های زیرزمینی تشکیل می‌دهند و به همین دلیل در شرایط کمبود آب‌های سطحی و خشکسالی، منابع مهمی برای جبران کم‌آبی هستند. در سراسر جهان بسیاری از منابع آب شهری صرفاً از آب‌های زیرزمینی تامین می‌شوند و بیش از ۲ میلیارد نفر به آن به‌عنوان منبع اصلی تامین آب، متکی هستند. آب‌های زیرزمینی حدود نیمی از آب آشامیدنی جهان، ۴۰ درصد آب آبیاری و یک سوم آب برای مصارف صنعتی را تشکیل می‌دهند. آب‌های زیرزمینی نسبت به آب‌های سطحی استخراج ارزان‌تر و راحت‌تری داشته و کمتر از آنها در معرض آلودگی قرار دارند؛ بنابراین، معمولاً برای مصارف کشاورزی، شهری و صنعتی از آنها استفاده می‌شود.

براساس گزارش انجمن ملی آب‌های زیرزمینی آمریکا در سال ۲۰۲۲، حدود ۱۳ میلیون کیلومتر مکعب آب شیرین زیرزمینی در جهان وجود دارد. برداشت جهانی آب شیرین در سال ۱۹۰۰ حدود ۶۰۰ کیلومتر مکعب در سال بود و در سال ۲۰۱۷ به ۳۸۸۰ کیلومتر مکعب در سال افزایش یافت. منطقه آسیا و اقیانوسیه شامل هفت کشور از ده کشور است که بیشترین آب زیرزمینی را استخراج می‌کنند: «بنگلادش، چین، هند، اندونزی، ایران، پاکستان و ترکیه». این کشورها به تنهایی تقریباً ۶۰ درصد از کل آب زیرزمینی جهان را برداشت می‌کنند.

ذخایر آب‌های زیرزمینی در ایران

طبق گزارش وزارت نیرو در سال ۱۳۹۳، حدود ۲۰۰ کیلومتر مکعب ذخیره آب‌های زیرزمینی در کشور وجود داشته که ۸۰ کیلومتر مکعب آن آب شور بوده و تنها ۱۲۰ کیلومتر مربع آن از لحاظ کیفیت قابل استفاده بوده است؛ این مقدار در ۶ سال گذشته به کمتر از ۱۰۰ کیلومتر مربع رسیده است.

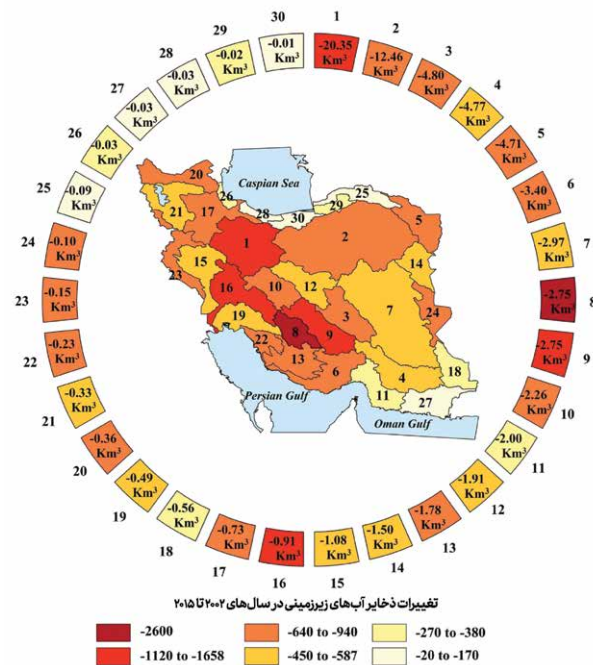
آب‌های زیرزمینی ۶۰ درصد از کل عرضه آب در ایران را تشکیل می‌دهند که تقریباً ۹۰ درصد آنها در بخش کشاورزی مصرف می‌شود. کشور ما یکی از بزرگترین مصرف‌کنندگان آب‌های زیرزمینی در جهان است و ۸۷ درصد از جمعیت کشور ما در مناطقی زندگی می‌کنند که برای شرب و آبیاری به این منابع وابسته‌اند.

چاه‌های غیرمجاز و برداشت بی‌رویه

عواملی مانند عدم نظارت بر میزان برداشت‌های بی‌رویه، حفر چاه‌های غیرمجاز و برداشت غیراصولی باعث افت سطح آب‌های زیرزمینی و کاهش کیفیت آنها شده است. شکل زیر نمودار روند افزایشی چاه‌های حفر شده از دهه ۵۰ تا ۹۰ نشان می‌دهد. اعداد ارائه شده در این شکل نشان دهنده افزایش قابل توجه تعداد چاه‌های حفر شده به بیش از ۷۵۰ هزار حلقه در کشور است. از این تعداد چاه سالانه بیش از ۴۵ کیلومتر مکعب آب برداشت می‌شود.

شهری و غیرشهری»، «کاهش انتخابی حجم بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی»، «اصلاح الگوی کشت»، «افزایش بهره‌وری در روش‌های آبیاری»، «اصلاح یا تغییر روش‌های آبیاری»، «تولید محصولات با آب‌بری کمتر» و «تعطیلی برخی از چاه‌ها».

منابع

- ۱- «چالش‌های ناشی از برداشت بی‌رویه آب‌های زیرزمینی در کشور، بررسی شرایط فعلی و بحران فرونشست زمین»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
- ۲- «فرونشست زمین در پایتخت جدی است»، ایرنا
- ۳- «مزایا و معایب دستگاه آب شیرین کن دریایی چیست؟»، برنا
- ۴- «ناگفته‌های پروژه آب ژرف سیستان و بلوچستان»، فارس
- ۵- «نگاهی به بحران آب‌های زیرزمینی ایران در زمستان ۱۴۰۱»، دکتر مهدی زارع، فرهنگستان علوم
- ۶- «وضعیت آب شیرین‌کن‌ها در ایران»، همشهری آنلاین
- ۷- «هدررفت ۳۰ درصدی آب آشامیدنی در کشور»، خبرگزاری صداوسیما
- ۸- «هدررفت ۳۴ درصدی آب از خطوط و شبکه انتقال آب فرسوده در خراسان شمالی»، ایسنا
9. "An Analysis of Iran's Water Crisis and its Impacts" IPRC (Iranian Parliament Research Center): Eslam, Iran.
10. "Anthropogenic drought dominates groundwater depletion in Iran" Samaneh Ashraf, Ali Nazemi & Amir AghaKouchak
11. "Deep Water: Researchers find more below than previously thought". Global Water Futures
12. "Estimation of Groundwater Depletion in Iran's Catchments Using Well Data" Zohreh Safdari, Hossein Nahavandchi, Gholamreza Joodak.
13. "Groundwater Fundamentals" NGWA
14. "Tracking U.S. Groundwater: Reserves for the Future", Alley, W.M. Environment: Science and Policy for Sustainable Development. 2006, 48: 10-25.
15. "Water management in Iran: What is causing the looming crisis?", Madani, K. J. Journal of Environmental Studies and Sciences. 2014, 4: 315-328.
16. "What is Groundwater? | International Groundwater Resources Assessment Centre". IGRAC

در حالی که به‌طور متوسط بیش از نیمی از آب مخازن سد‌های ایران از سال ۱۳۸۱ تا ۱۴۰۱ به دلیل برداشت شدید آب در بخش کشاورزی خالی شده است، با ادامه رویه فعلی کشورمان در معرض مخاطرات غذا و آب و مسائل اجتماعی-اکولوژیکی گسترده قرار می‌گیرد. خشک شدن تالاب‌ها، بیابان‌زایی، طوفان‌های شن و گرد و غبار، تضعیف کیفیت آب، وقوع مکرر سیلاب‌ها و مهاجرت اقلیمی از نتایج اضافه برداشت آب‌های زیرزمینی است.

فرونشست زمین

یکی از نتایج کاهش شدید آب‌های زیرزمینی، فرونشست زمین است که باعث مشکلاتی مانند تغییر جریان‌های سطحی و زیرسطحی آب، ایجاد شکاف‌های عمیق در سطح زمین، تخریب ساختمان‌ها و اختلال خطوط آبرسانی، گاز و فاضلاب در روستاها و حتی کلان‌شهرها می‌شود. به‌عنوان مثال، کاهش شدید ذخایر آب‌های زیرزمینی در حوضه فلات مرکزی در دریاچه نمک و کویر مرکزی، باعث فرونشست سالیانه ۲۰ تا ۳۰ سانتی‌متری در جنوب، جنوب‌غرب و جنوب‌شرق تهران شده است.

به گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، افزایش بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی و کسری تجمعی آبخوان‌ها (با کسری تجمعی در حدود ۱۴۳ میلیارد متر مکعب در سال ۱۴۰۱) باعث افزایش فرونشست در تمام استان‌های کشور شده است. این گزارش تصریح می‌کند: «یکی از دلایل گسترش این پدیده در سالیان اخیر، عدم تناسب بخشی از اهداف و سیاست‌های توسعه‌ای کشور (مانند خودکفایی در تولید غذا) با ظرفیت واقعی منابع آب خصوصاً منابع آب زیرزمینی بوده است. در بسیاری از مناطق کشور، عدم دسترسی مناسب به منابع آب سطحی و هم‌زمان، دسترسی آسان‌تر و ارزان‌تر به منابع آب زیرزمین، منجر به افزایش حجم بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی (به‌صورت مجاز و غیرمجاز) شده است.»

به دنبال چاره

در شرایطی که دمای زمین در حال افزایش بوده و رودهای معروف دنیا در معرض خشک شدن‌اند، نمی‌توانیم توقع داشته باشیم چند پروژه عمرانی بتوانند بحران آب کشور خشکی مانند ایران را حل کنند. با این حال با اصلاح شبکه فرسوده توزیع آب، شیرین کردن آب‌های شور و اصلاح الگوی مصرف می‌توانیم شرایط را تا اندازه‌ای بهبود ببخشیم.

یکی از مشکلات مدیریت آب در کشور ما، بخش‌های فرسوده خطوط انتقال آب و شبکه‌های آبرسانی هستند که بعد از ۲۵ سال باید تعویض می‌شدند، اما اکنون به دلیل محدودیت‌های اعتباری، همچنان در شبکه توزیع قرار دارند. به گزارش شرکت مهندسی آب و فاضلاب ایران، مجموع آب تلف‌شده و بدون درآمد کشور حدود ۳۰ درصد است و در برخی مناطق مانند یاسوج، ۶۰ درصد آب آشامیدنی هدر می‌رود. فرسودگی زیرساخت شبکه آب آشامیدنی فقط در سال ۱۳۹۹، بیش از ۸ هزار میلیارد تومان به کشور خسارت وارد کرده است. در بحث شیرین کردن آب‌های شور، به گزارش همشهری در ابتدای اسفندماه ۱۴۰۱، ۷۵ واحد با ظرفیت ۱۶۲ میلیون متر مکعب در حال بهره‌برداری و ۲۰ واحد با ظرفیت حدود ۷۱ میلیون متر مکعب در حال ساخت و بوده‌اند. شیرین کردن آب دریاها می‌تواند بخشی از نیازهای روزانه از جمله مصارف صنعتی، کشاورزی و حتی شرب را برطرف کند؛ با این حال، این پروژه‌ها معایبی مانند مصرف بالای انرژی و استفاده فوق‌العاده از سوخت‌های فسیلی دارند. از سوی دیگر، پساب شور دستگاه‌های آب شیرین‌کن که درجه حرارت بالایی نیز دارد، زندگی موجودات دریایی را به خطر می‌اندازد.

در انتها، الگوی سنتی مصرف ما نیز باید تغییر کند. به‌طور خلاصه، اصلاحاتی که در این زمینه باید اعمال شوند عبارتند از: «تغذیه مصنوعی آب‌خوان‌ها از طریق مهار یا هدایت جریان‌های سطحی و افزایش طرح‌های آبخیزداری

قدرت گزینه‌ها

چهار سبک رهبری و مدیریت بحران

ترجمه و تلخیص: محمدحسن هاشم‌خانلو

دبیر تحریریه آفتاب خاورمیانه
بانک خاورمیانه

وقتی مدیران با یک بحران یا فرصت جدید مواجه می‌شوند، روی سبک مدیریت خود که برای مدت طولانی روی آن کار کرده‌اند، تکیه می‌کنند. با این حال از آنجا که این سبک‌ها در بسیاری از موارد موثر نیستند، مدیران به عبور از واکنش‌های خودکار خود و ابداع گزینه‌های بیشتر حل مسئله احتیاج دارند. در این مقاله مجله «هاروارد بیزنس ریویو»، دو مربی مدیریت مدل «چهار رویکرد» را ارائه می‌دهند تا به مدیران کمک کنند که ارتباطات میان‌فردی خود را بهبود ببخشند. مطابق این الگوها، در ابتدا مدیران تشخیص می‌دهند که رویکرد پیش‌فرض آنها کدام یک از این چهار گزینه است. سپس آنها باید برای استفاده از رویکردهای جایگزین در موقعیت‌های متفاوت، برنامه‌ریزی کنند و آماده باشند که در صورتی که یک رویکرد جواب نداد، از بقیه استفاده کنند.

واکنش مدیران به موقعیت‌های خاص

اگر از مدیران پرسید که چه پاسخی به یک بحران یا فرصت جدید خواهند داد، غالباً به شما می‌گویند که از حالا می‌دانند چگونه در این موقعیت‌ها رفتار خواهند کرد. این جواب به این دلیل غافلگیرکننده است که در واقعیت، بیشتر بحران‌ها و فرصت‌ها غیرمنتظره هستند.

تجربه نشان می‌دهد که در این شرایط، مدیران معمولاً به رویه‌های آشنای خود تکیه می‌کنند. آنها طبق غریزه خودشان عمل کرده و به صورت پیش‌فرض رفتارهایی را تکرار می‌کنند که قبلاً به آنها جواب داده است. با این حال زمانی که شرایط تغییر می‌کند، تجربیات پیشین آنها دیگر کافی نیست. در نتیجه برای موثر بودن، مدیران نیاز دارند که از واکنش‌های پیش‌فرض خودشان فراتر بروند و قبل از مواجهه با موقعیت‌های جدید، گزینه‌های بیشتری را ابداع کنند.

مدل چهار رویکرد

پژوهش‌ها نشان می‌دهند که توانایی افراد برای رسیدن به اهدافشان با افزایش تعداد گزینه‌ها، بیشتر می‌شود. اگرچه بیشتر مردم فکر می‌کنند که موفقیت در یک کار وابسته به استقامت یا اراده است، اما برای نتایج موفقیت‌آمیز، «قدرت راه» و ظرفیت گزینه‌ای که انتخاب شده نیز اهمیت دارد.

در حالت ایده‌آل، شما حداقل چهار گزینه برای رسیدن به اهداف‌تان دارید؛ علاوه بر این سبک مدیریتی و کیفیت رابطه شما با همکارانتان، اهمیت دارد. مدل «چهار رویکرد» به ایجاد گزینه‌های جدید برای مدیران در ارتباطات میان‌فردی می‌پردازد. تغییر رویکرد مدیران در این مدل، شبیه رفتار بازیکنان تنیس است که نحوه ایستادن خود را در هر لحظه برای بهتر کردن واکنش به توپی که به سمت‌شان می‌آید، تنظیم می‌کنند. این رویکردها عبارتند از:

رویکرد هدایتگری (Lean IN)

رویکردی فعال برای حل مسئله اتخاذ کنید. اقدامات این رویکرد شامل تصمیم‌گیری، هدایت کردن، راهنمایی کردن، به چالش کشیدن و مواجهه شدن است.

رویکرد تحلیلی (Lean Back)

رویکردی تحلیلی برای مشاهده، گردآوری و فهم داده‌ها اتخاذ کنید. اقدامات این رویکرد شامل تحلیل، سوال پرسیدن و احتمالاً به تاخیر انداختن تصمیم‌گیری است.

رویکرد همکاری (Lean with)

رویکردی گروهی و مشارکتی با تمرکز روی اهمیت دادن و برقراری ارتباط اتخاذ کنید. اقدامات این رویکرد شامل همدلی، تشویق کردن و مربیگری است.

رویکرد توقف و تامل (Don't Lean)

آرام باشید و به ناخودآگاهتان اجازه دهید که راهکارهای جدید را به شما ارائه دهد. این رویکرد همچنین به آرام کردن هیجانانگیز کمک می‌کند. اقدامات این رویکرد شامل تامل کردن، تجسم کردن و تنفس است.

به کار گرفتن فرآیند

پژوهشگران، یک فرآیند پنج مرحله‌ای را برای بررسی فرصت‌ها و بحران‌های فوری یا بلندمدت، شناسایی کرده‌اند. این فرآیند به شما کمک می‌کند که در یک موقعیت متوقف نشوید و بتوانید فراتر بروید.

نویسندگان: دیوید نوبل^۱ و کارول کافمن^۲

1. David Noble

2. Carol Kauffman

۱. رویکرد پیش فرض خود را شناسایی کنید

به ترتیب میزانی که با هر کدام از چهار رویکرد بالا راحت هستید آنها را رتبه بندی کنید؛ این تمرین ساده به شما کمک می کند که رویکرد پیش فرض خود را شناسایی کنید (برای اطمینان می توانید از روش های بازخورد مانند ارزیابی ۳۶۰ درجه استفاده کنید). شما ممکن است خودتان را یک مدیر با رویکرد همکاری بدانید که به توافق جمعی در تصمیم گیری اهمیت می دهد، اما غالباً زمانی که شما مدیر هستید، دیگران نظر واقعی شان را در مورد عملکرد شما، به خودتان نمی گویند؛ بنابراین با دقت و صداقت این مسئله را بررسی کنید.

۲. موقعیت های پرمخاطره را مرور کنید

آیا رویکرد شما وقتی مضطرب هستید با حالت پیش فرض متفاوت است؟ موقعیت هایی را به خاطر بیاورید که چون رویکرد پیش فرض شما کارساز نبوده مجبور به تغییر رویکرد شده اید و این موقعیت ها را با اتفاقات دیگری مقایسه کنید که سرسختانه روی یک رویکرد ناکارآمد تاکید کرده اید. آیا عادت یا ترس، مانع استفاده از یک گزینه دیگر شده است؟ آیا می توانید از تجربه موقعیت هایی که به خوبی عمل کرده اید، استفاده کنید؟

۳. بر اساس افرادی که با آنها تعامل دارید، بهینه ترین رویکرد را شناسایی کنید

بیشتر مدیرانی که در این پژوهش بررسی شده اند از قانون طلایی «با دیگران آنچه رفتار کن که دوست داری با تو رفتار شود» پیروی می کنند؛ با این حال برای بهترین مدیران، یک قانون برتر وجود دارد که می گوید «با دیگران آنچه رفتار کن که دوست دارند با آنها رفتار شود».

تصور کنید که یک مدیر برونگرا تلاش کند با گفتگوی انگیزشی به کارمند درونگرای خود روحیه بدهد. یا برعکس، یک کارمند برونگرا که به تشویق کلامی احتیاج دارد احساس کند مدیر درونگرایش به او توجه نمی کند، در حالی که مدیر او تلاش کرده با فاصله گرفتن و زمان دادن، به او احترام بگذارد.

برای پیروی از قانون بیان شده باید نسبت به دیگران و خودتان حساس باشید و به زبان بدن، لحن صدا، ارتباط چشمی و واکنش آنها به کار و رفتار خودتان دقت کنید.

۴. برنامه ریزی کنید

هنگامی که یک مشکل میان فردی پیش می آید، فوراً برای پیدا کردن راه حل آن، وقت بگذارید. این فاصله ممکن است فقط چند ثانیه طول بکشد، اما فایده این کار، تمرکز پیدا کردن روی خواست شماست تا بتوانید واکنش حساب شده تری داشته باشید. به یاد داشته باشید در این موقعیت ها، درجه اول رویکرد پیش فرض شما به ذهنتان خطور می کند، اما گاه لازم است رویکردی دیگر را انتخاب کنید.

پیش از موقعیت های اضطراری نیز باید با استفاده از این چهار رویکرد برای آینده برنامه ریزی کنید؛ فرض کنید که به یک تغییر در مسیر استراتژیک تیم خود (مانند انتقال از رویکرد تحول هزینه به استراتژی رشد) نیاز دارید. در ابتدا با رویکرد هدایتگری مجموعه ای از گزینه ها را برای همراه کردن سایرین ابداع کنید. در مرحله بعد با رویکرد تحلیلی و با نگاهی بی طرف به این فکر کنید که چه راه های دیگری برای همراه کردن تیم وجود دارد. سپس با رویکرد همکاری، با دیگران در مورد گزینه هایی که می توان یک محیط ایمن و مثبت برای تغییر ایجاد کرد، مشورت کنید. در انتها با رویکرد توقف و تأمل منتظر باشید تا ایده دیگری از ناخودآگاه شما به ذهن تان خطور کند.

۵. به نشانه های زمان تغییر توجه کنید

برای اثرگذاری مناسب، باید نسبت به تأثیرات منفی یک رویکرد خاص در افراد اطراف خود آگاه باشید. این اتفاق به این معنی است که لازم است رویکرد خود را تغییر بدهید.

به عنوان یک قانون کلی، هنگامی که تیم شما سردرگم به نظر می رسد و برای سازمان دهی و روحیه گرفتن به کمک احتیاج دارد، رویکرد هدایتگری بهترین گزینه است. هنگامی که شما، تیم تان یا ذی نفعان به اطلاعات بیشتر برای شروع کار نیاز دارید، رویکرد تحلیلی بهترین رویکرد است. زمانی که افراد به حمایت،

تشویق یا انگیزه احتیاج دارند، رویکرد همکاری توصیه می شود. نهایتاً، هنگامی که اعضای تیم شما نیاز دارند که خودشان بدون کمک شما روی یک مساله کار کند و حضور شما ممکن است پیشرفت کار را مختل کند، بهتر است از رویکرد توقف و تأمل استفاده کنید؛ در همین زمان تلاش کنید آرامش و اعتماد به نفس را به افراد تزریق کنید.

زمان کنار گذاشتن رویکرد هدایتگری

در صورتی که مشابه بسیاری از مدیران، رویکرد پیش فرض شما هدایتگری است، در نظر داشته باشید که انجام دادن زیاد و بیش از حد این رویکرد، ممکن است موجب سرخوردگی دیگران شود.

در جلسه ها، به میزان صحبت کردن تان در مقایسه با دیگران، دقت کنید (برای این کار می توانید از نرم افزارهای خودکار تبدیل صدا به متن استفاده کنید). بیشتر مدیران نیاز دارند از رویکردهای تحلیلی و همکاری استفاده کنند. روی گوش دادن با هدف یاد گرفتن، تمرکز کنید. حواستان جمع باشد که نه تنها حرف دیگران را قطع نکنید، بلکه از بی توجهی به ادامه صحبت های دیگران برای فکر کردن به پاسخ خودتان، خودداری کنید. بعد از اینکه صحبت دیگران به پایان رسید، قبل از پاسخ دادن به اندازه سه بار نفس کشیدن فاصله بباندازید.

زمان کنار گذاشتن رویکرد تحلیلی

در صورتی که حالت پیش فرض شما رویکرد تحلیلی است، به واکنش تیم تان دقت کنید؛ آیا آنها با چشمان باز و مشتاق، استقبال می کنند؟ آیا در اطلاعات بیش از حد، غرق شده اند؟

به خاطر داشته باشید که شاید بتوانید با قدرت تحلیل ذهن های دیگران را جذب کنید، اما با بیش از حد علمی بودن ممکن است دل های دیگران را از دست بدهید. افراد از اینکه تمام شب را برای تحویل دادن کار بیدار باشند خوششان نمی آید، اما این کار را برای یک مدیر خلاق و دلسوز انجام خواهند داد. باید خودتان را بسنجید که آیا هنگامی که لازم است برای کمک به تیم خود صحبت کنید، عقب نشینی می کنید؟

زمان کنار گذاشتن رویکرد همکاری

در صورتی که گزینه پیش فرض شما رویکرد همکاری است، نگران این باشید که برای خودداری از گفتگو به این رویکرد پناه برده‌اید یا عملکرد ضعیف افراد را با این توجیه که «به دیگران اهمیت می‌دهید» پذیرفته‌اید. به عنوان یک مدیر، ممکن است تماشای درگیری کارمندان تان برای شما سخت باشد، اما به تفاوت «حمایت» و «محافظة» از آنها، توجه کنید. به یک هفته یا ماه گذشته نگاه کنید و ببینید که چند دفعه نسبت به مشکل عملکرد یک نفر بی‌اعتنا بوده‌اید، چرا که تصور می‌کردید صحبت کردن ممکن است به احساسات این فرد ضربه بزند. آیا از اعضای تیم در شرایطی که لازم بوده برای نتایج بهتر انتقاد کنید، تعریف کرده‌اید چون از واکنش آنها می‌ترسیدید؟ به یاد داشته باشید، زمانی که یک جوجه می‌خواهد از تخم مرغ بیرون بیاید اگر به او کمک کنید باعث مرگش می‌شوید.

زمان کنار گذاشتن رویکرد توقف و تأمل

معمولاً رویکرد توقف و تأمل برای افراد، پیش فرض نیست، اما در شرایط پرمخاطره از آن استفاده می‌کنند و ممکن است در مقابل تهدید به طور کامل منفعل شوند. به گذشته نگاه کنید و از خودتان بپرسید که آیا شرایطی بوده که از ترس بیشتر نشدن اضطراب خودتان، به اتفاقات واکنش نشان ندادید یا نگرانی‌های دیگران را رد کردید.

آیا با امید اینکه این مشکل به خودی خود برطرف شود یا دیگران بدون مشارکت شما، آن را حل کنند از حل یک مساله (مانند یک مشکل ساختاری در

تیم) طفره رفتید؟ در صورتی که احتمال این رفتارها را می‌دهید، زمان وقوع آن را شناسایی کنید و به انتخاب رویکردهای دیگر فکر کنید.

چهار رویکرد در عمل

فارغ از هر رویکردی که انتخاب می‌کنید، شما می‌توانید آنها را در درجه‌های مختلف اجرا کنید. به عنوان مثال، یک اظهار نظر رویکرد هدایتگری ممکن است به صورت بخشنامه یا پیشنهاد باشد یا می‌توانید رویکرد تحلیلگری را با عمیق شدن در یک مساله یا سوالات دقیق‌تر انجام دهید.

انتخاب چارچوب باید با توجه به مفیدترین روش برای شخص شما باشد؛ به عبارت دیگر، در عین اینکه روی توانایی خودتان برای استفاده از هر رویکرد کار می‌کنید، بهتر است رفتار تان را نیز با توجه به میزان راحتی خودتان تنظیم کنید. به عنوان مثال در صورتی که رویکرد هدایتگری برای شما خوشایند نیست، تلاش کنید بیشتر ارتباط برقرار کنید یا در صورتی که به اندازه کافی توانایی رویکرد تحلیلگری ندارید، تلاش کنید به جای اظهار نظر کردن، سوال بپرسید.

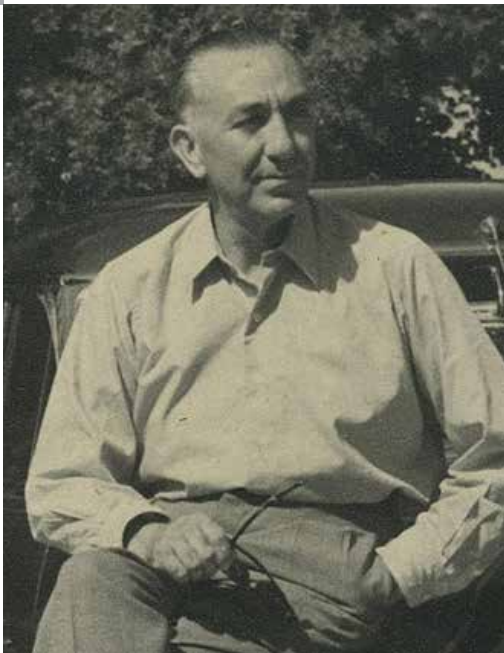
تسلط روی چهار رویکرد، وابسته به توانمندی شما در تحلیل درست هر موقعیت و تغییر رویکرد سریع در موقعیت‌های استرس‌زاست. برای وضعیت‌های شدیداً پرمخاطره، شما لازم است از هر چهار رویکرد استفاده کنید.

راهنمای چهار رویکرد

جدول نشانه‌ها به شما کمک می‌کند که زمان استفاده (یا خودداری) از چهار رویکرد را پیدا کنید. ■

رویکرد	اقدامات	زمان استفاده کردن	زمان استفاده نکردن
هدایتگری	تصمیم‌گیری، هدایت کردن، راهنمایی کردن، به چالش کشیدن، مواجهه	<ul style="list-style-type: none"> • هنگامی که افراد سردرگم و منفعل به نظر می‌رسند و به سازماندهی و تمرکز در کارهایشان نیاز دارند • هنگامی که افراد به انرژی مثبت و بدون ترس نیاز دارند • هنگامی که تغییری سریع در حال وقوع است • هنگامی که باید شرایط باثباتی ایجاد کنید 	<ul style="list-style-type: none"> • هنگامی که افراد پس از ورود شما به اتاق، ساکت می‌شوند • هنگامی که هیچکس به شما نظر مخالفی نمی‌گوید • هنگامی که افراد به حمایت و زمان بیشتر برای فکر کردن نیاز دارند • هنگامی که هیچانی شده‌اید
تحلیلگری	گردآوری داده، تحلیل، سوال پرسیدن و تاخیر انداختن تصمیم‌گیری	<ul style="list-style-type: none"> • هنگامی که افراد به اطلاعات بیشتر احتیاج دارند • هنگامی که اعضای تیم هیچانی شده‌اند و به اطلاعات بیشتر برای آغاز کار نیاز دارند • هنگامی که با افراد درونگرایی همکاری می‌کنید که با اطلاعات بیشتر از صحبت‌های انگیزشی، ارتباط برقرار می‌کنند 	<ul style="list-style-type: none"> • هنگامی که بحث، طولانی و بی‌فایده شده است • هنگامی که افراد به آشفتگی ذهنی دچار شده‌اند و اطلاعات بیشتر آنها را گیج‌تر می‌کند
همکاری	همدلی، کوچینگ، همکاری، تشویق کردن	<ul style="list-style-type: none"> • هنگامی که روحیه‌ها ضعیف شده است • هنگامی که افراد شما برونگرا هستند و به برقراری ارتباط علاقه دارند • هنگامی که متوجه می‌شوید یک لیخنند یا تایید کلامی باعث انرژی گرفتن یک نفر می‌شود 	<ul style="list-style-type: none"> • هنگامی که متوجه می‌شوید یک عضو تیم برای فکر کردن به تنهایی احتیاج دارد • هنگامی که تیم به خوبی عمل می‌کند و به حمایت شما احتیاج ندارد • هنگامی که افراد می‌خواهند احساس استقلال داشته باشند
توقف و تأمل	تأمل کردن، آرام بودن، تنفس تجسم کردن	<ul style="list-style-type: none"> • هنگامی که اعضای تیم احتیاج دارند که خودشان روی یک موضوع کار کنند و حضور شما مزاحم پیشرفت آنها باشد • هنگامی که تیم آشفته است و به زمان استراحت برای آرام کردن شرایط، نیاز دارد 	<ul style="list-style-type: none"> • هنگامی که تیم باید وارد مرحله برنامه‌ریزی یا اجرا شود • هنگامی که یک بحران اتفاق افتاده و افراد از شما توقع راهنمایی دارند

The Power of Options, Harvard Business Review, January-February 2023.

وقف جان و تن

مریم ذوالفقار

رئیس اداره روابط عمومی • بانک خاورمیانه

خیریه خود را به دانش‌آموزان و دانشجویان برجسته کشور اختصاص داد. هر ساله بنیاد البرز به بهترین دانش‌آموزان و دانشجویان جایزه نقدی اعطا می‌کند؛ این بنیاد همچنین به فارغ‌التحصیلانی که به کار آزاد مرتبط با دانش خود مشغول می‌شدند، وام بدون بهره درازمدت پرداخت می‌کرد که در صورت کسب رتبه نخست از ۵۰ درصد تخفیف در پرداخت وام برخوردار می‌شدند و در صورت اختراع مورد تایید توسط مسئولان دولتی از پرداخت وام معاف بودند. البرز که در زمان انقلاب ۷۲ سال سن داشت و به دلیل عوارض جراحی در خارج از کشور به سر می‌برد در ۲۴ اردی‌بهشت ماه سال ۱۳۵۸ به دلیل کهولت سن، مسئولیت موقوفات بنیاد فرهنگی البرز را به رهبر انقلاب سپرد. این بنیاد از سال ۱۳۵۹ فعالیت‌های خود را تحت نظارت هیات امنای سازمان اوقاف و امور خیریه ادامه داد. سرانجام حسینعلی البرز، این واقف خیراندیش، در ۲۶ مهر ۱۳۷۷ در بیمارستانی در ونکوور کانادا درگذشت و در همان‌جا به خاک سپرده شد.

برخی از سایر اقدامات مرحوم البرز در خلال سال‌های ۱۳۲۴ تا سال ۱۳۴۱ به شرح زیر است:

- اهدای یک دستگاه بیمارستان سیار مجهز به اتاق عمل و چشم پزشکی با مشارکت فرزندان به جمعیت هلال احمر
- احداث سالن انتظار بیماران در بیمارستان امام خمینی
- اهدای چندین دستگاه مولد تولید برق به بیمارستان‌ها برای جلوگیری از توقف در عمل جراحی
- اهدای تمامی تجهیزات اتاق عمل بیمارستان امیر اعلم
- اهدای تعدادی تخت بیمارستانی و پتو به بیمارستان امام خمینی
- اهدای وسایل کامل جراحی فک و صورت به دانشکده پزشکی دانشگاه تهران
- کمک نقدی و اهدای لباس به بیماران و دانش‌آموزان بی‌بضاعت

حسینعلی البرز فرزند مرتضی البرز آشتیانی و اهل آشتیان در سال ۱۲۸۵ هجری شمسی در تهران و در محله جمهوری متولد شد. او در هفت سالگی به مدرسه قزاق که در آن زمان توسط روس‌ها تاسیس شده بود، رفت اما بعد از چند سال و در سن دوازده سالگی به این دلیل که فارغ‌التحصیلان این مدرسه باید به عضویت ارتش درمی‌آمدند و او علاقه‌ای به حضور در ارتش نداشت با رضایت پدر و تغییر رشته وارد کالج البرز شد. با توجه به هوش و استعداد سرشاری که داشت به سرعت زبان‌های انگلیسی، آلمانی و روسی را فرا گرفت. حسینعلی در سال ۱۳۰۴ هجری شمسی از کالج البرز فارغ‌التحصیل شده و پس از فعالیت به‌عنوان مترجم انگلیسی در وزارت دارایی فعلی در دیوانعالی به‌عنوان منشی شعبه اول استخدام شد. با توجه به فساد اداری و نپذیرفتن رشوه‌ها از سمت او، سرانجام مجبور به کناره‌گیری از فعالیت‌های دولتی شد. پس از بازگشت به تهران در سال ۱۳۱۰ با فخرالزمان فرزند محمد حسین منگنه که از مدیران دولتی وقت بود ازدواج کرد که حاصل این ازدواج سه دختر به نام‌های ودیعه، طلیعه و منیژه بود.

البرز در سال ۱۳۱۲، در یکی از مناقصه‌های دولتی مربوط به تهیه زنجیر برای محوطه جلوی ساختمان بانک ملی برنده شد و با پشتکار فراوان توانست سفارش شش ماهه را دو ماه زودتر تحویل دهد. همین کار سرمایه اولیه او برای تجارت بود. با همین پول یک باب مغازه در خیابان فردوسی تهران خرید و بنگاه تجاری ح.ع. البرز و بعدها شرکت سهامی "دریای نور" را تاسیس کرد و تنها در مدت سه سال نمایندگی یازده کارخانه آلمانی از جمله نمایندگی رادیو، موتور سیکلت، دوچرخه و... را گرفت. او تا سال ۱۳۲۰ یعنی تا زمان اشغال ایران توسط متفقین که به قطع روابط تجاری ایران و آلمان انجامید، به تجارت مشغول بود.

از دیگر فعالیت‌های حسینعلی البرز حفر چاه عمیق و هتل‌داری بود. او در دهه سی، هتل ایرانشهر را با زیربنای ۱۲۹۰ متر ساخت و خودش هم در یکی از اتاق‌های همان هتل اقامت کرد.

در آن سال‌ها البرز که شرایط مالی مناسبی داشت به فعالیت‌های اجتماعی روی آورد. او بعد از سفر به آمریکا و آشنایی با بورس آموزشی راکفلر برای گسترش تحصیلات عالی در ایران تلاش بسیار کرد. سرانجام در ۲۴ اسفند ۱۳۴۲ با تاسیس بنیاد البرز با سرمایه شخصی ده میلیون ریال وجه نقد فعالیت‌های

منابع

- ۱- بنیاد فرهنگی البرز
- ۲- سرگذشت پنجاه‌کنشگر اقتصادی ایران

برنامه‌ها چه می‌گویند؟

نتیجه برنامه‌های بودجه سالانه و برنامه‌های توسعه مدت‌دار معمولاً با آنچه پیش‌بینی می‌شود تفاوت دارند؛ در بعضی از موارد، اتفاق‌های غیرمنتظره‌ای مانند تحریم، ناآرامی منطقه‌ای یا شیوع بیماری، بخشی از برنامه‌ها را ناکام کرده یا رخدادهای فوق‌العاده مثل افزایش جهانی بهای نفت، برخی درآمدها را افزون‌تر کرده است. در موارد دیگر نیز ممکن است با صلاح‌دید دولت، در یک حوزه سرمایه‌گذاری بیشتری نسبت به بودجه هزینه شده و گاه حتی لازم است متمم بودجه تصویب شود.

با این حال هیچوقت بررسی برنامه‌های کلان، خالی از فایده نبوده است؛ علی‌رغم همه پیش‌بینی‌های خوشبینانه این برنامه‌ها، نگرانی‌های طراحان آنها نیز در میان سطور برنامه خودنمایی می‌کند و با بررسی مواردی مانند نرخ تسعیر ارز یا میزان ردیف‌های بودجه، تا حدی می‌توانیم تخمینی از مشکلات اقتصادی سال آینده به دست بیاوریم.

دولت سیزدهم، در شرایط تورمی کنونی و در حالی که تحریم‌ها درآمدهای نفتی را با مشکل مواجه کرده، با وارد کردن برنامه‌های کلان به جزئیات اجرایی، اهمیت آنها را بیش از پیش جلوه داده است. بخش‌های جدید این برنامه که در این پرونده به آنها خواهیم پرداخت، تلاش می‌کنند شرایط جدیدی را در فضای کسب‌وکار کشورمان ایجاد کنند؛ هرچند برای سخن گفتن از میزان تاثیرگذاری آنها باید تا مرحله اجرا منتظر بمانیم. ■

انباشت
پروژه‌های
نیمه‌تمام

۳۲

یک برنامه
غافلگیرکننده

۳۰

افزایش مالیات
و فروش
دارایی‌ها

۲۸

افزایش مالیات و فروش دارایی‌ها

تحلیل لایحه بودجه ۱۴۰۲ کل کشور

نسرین خالی

متصدی امور بانکی

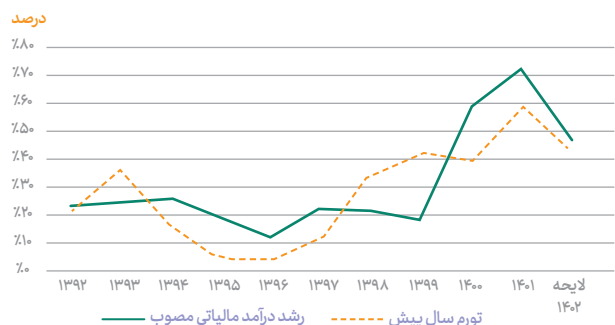
شعبه مهستان • بانک خاورمیانه

به ۲۸,۵۰۰ تومان افزایش خواهد یافت تا بتواند ناترازی بودجه را پوشش دهد.

طرح مولدسازی و واگذاری دارایی‌ها

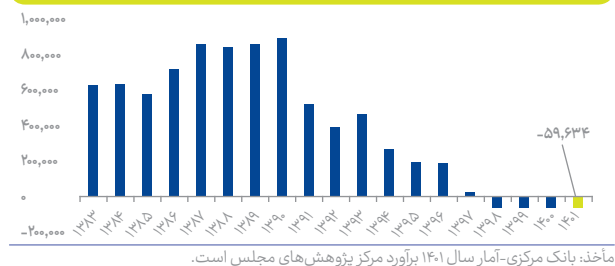
دولت با «مصوبه مولدسازی دارایی‌های دولت» در صدد جبران ۱۰۸ همت از کسری بودجه خود است و مطابق این طرح، فروش و واگذاری اموال منقول و غیرمنقول دولت نسبت به سال گذشته ۲۳۰ درصد افزایش خواهد یافت. به علت بالا بودن نرخ‌های بهره در اقتصاد ایران، پیش‌بینی می‌شود درآمد ناشی از این طرح محرک تولید در کشور نشده و صرفاً محلی برای جبران بخشی از کسری تراز عملیاتی شود. علاوه بر این، قابل پیش‌بینی است که خریداران، از این دارایی‌ها برای دریافت تسهیلات استفاده کنند و در نتیجه، باعث افزایش ناترازی بانک‌ها شوند. به طور کلی توقع ۱۰۸ همت منابع از محل واگذاری دارایی‌های دولتی با توجه به تورم و نرخ‌های بهره فعلی، قابل تحقق به نظر نمی‌رسد (نمودار شماره ۲).

نمودار ۱: مقایسه نرخ تورم با میزان افزایش درآمدهای مالیاتی در قوانین بودجه سالیانه

مأخذ: قوانین بودجه سال ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۱ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۲

نمودار ۲: تشکیل سرمایه ثابت خالص ۱۴۰۱ - ۱۳۸۳ (قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ - میلیارد ریال)

مأخذ: بانک مرکزی - آمار سال ۱۴۰۱ برآورد مرکز پژوهش‌های مجلس است.

فروش اوراق اسلامی برای جبران ناترازی

دولت در بخش واگذاری دارایی‌های مالی، ۱۸۵ همت فروش انواع اوراق مالی اسلامی را در نظر گرفته است که نسبت به سال گذشته ۱۱۰ درصد رشد دارد. به نظر می‌رسد با توجه به تورم بالا و نرخ بهره حقیقی که به شدت منفی است برای

در سلسله مراتب یک برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی در مرحله آخر قرار دارد و یکی از ابزارهای مهم کنترل است که میزان و بازخورد تعهدات را نشان می‌دهد. در کشور ما نیز، اگرچه با توجه به جریان‌ها و رخداد غیرمنتظره عملکرد دولت‌ها تغییر می‌کند، با این حال برنامه بودجه هر سال اطلاعات خوبی از برآورد دولت از توانایی‌ها در مدیریت مسائل کشور ارائه می‌دهد. بودجه سال ۱۴۰۲ کشور در شرایطی نوشته شده که مشکلات اقتصادی دولت با توجه به تورم فوق‌العاده و کاهش درآمدهای نفتی به دلیل تحریم‌ها، به شدت افزایش یافته است. به همین دلیل دولت، استفاده از درآمدهای جایگزین مانند افزایش درآمدهای مالیاتی و مولدسازی با فروش یا تهاجر دارایی‌های راکد خود را مدنظر قرار داده تا بتواند به اندازه ممکن، شرایط را بهبود ببخشد.

تصویر کلی بودجه ۱۴۰۲

رقم کلی بودجه سال ۱۴۰۲، ۵۱۰۹ هزار میلیارد تومان در نظر گرفته شده که ۶۰ درصد آن مربوط به گردش مالی شرکت‌های دولتی و بانک‌ها (۳۰۹۷ همت) است و نسبت به سال گذشته ۳۸ درصد افزایش یافته است. ۴۰ درصد (۲۱۶۴ همت) باقیمانده بودجه ۱۴۰۲ نیز مربوط به بودجه عمومی دولت است که با توجه به انتقال مصارف هدمندسازی یارانه‌ها به سقف بودجه عمومی، تا ۴۳ درصد نسبت به سال گذشته افزایش داشته است.

اگرچه طبق قانون برنامه ششم توسعه، از سال ۱۴۰۰ باید کسری تراز عملیاتی صفر می‌شد، پیش‌بینی می‌شود بودجه سال ۱۴۰۲ در بخش درآمدهای عمومی دولت با کسری تراز عملیاتی ۴۷۶ همتی مواجه خواهد شد؛ مبلغ ۳۸۴ هزار میلیارد تومان از این کسری تراز به مازاد تراز سرمایه‌ای و ۹۳ هزار میلیارد تومان به مازاد تراز مالی مربوط است.

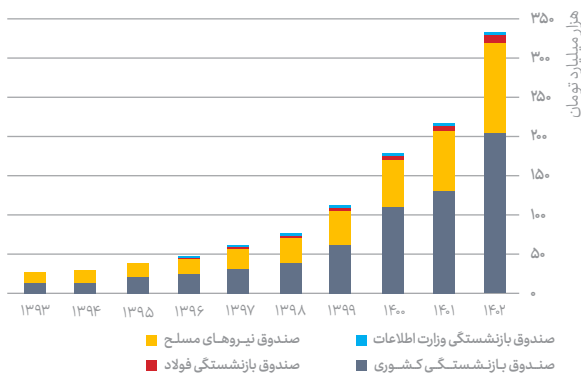
افزایش درآمدهای مالیاتی

حدود ۸۵ درصد درآمدهای برنامه بودجه سال ۱۴۰۲ را مالیات پوشش می‌دهد که تنها با وجود تورم‌های بالاتر از سال قبل امکان تحقق این میزان مالیات وجود خواهد داشت. برخلاف اظهارات بعضی از کارشناسان سیاسی و اقتصادی، می‌توان پیش‌بینی کرد پایه‌های جدید مالیاتی وزن خاصی از درآمدهای مالیاتی (حداکثر یک درصد) را تامین نکنند و در مجموع درآمدهای مالیاتی فعلی با توجه به موج تورم، درآمدهای پایدار و بلندمدتی را برای دولت فراهم نکنند (نمودار شماره ۱).

پیش‌بینی درآمد نفتی ۱۴۰۲

برای سال ۱۴۰۲، فروش ۱۶ میلیون بشکه نفت در روز با میانگین نرخ ۸۵ دلار در نظر گرفته شده است. در مورد نرخ فروش نفت، با توجه به عواملی مانند رکود اقتصاد جهان، جنگ روسیه و اوکراین و همچنین پیش‌بینی‌های انجام گرفته توسط جی‌پی مورگان (۹۰ دلار نفت برنت) و گلدمن ساکس (۹۸ دلار نفت برنت) در سال ۲۰۲۳، رقم ۸۵ دلار ارزیابی نسبتاً مناسبی است؛ با این حال فروش ۱۶ میلیون بشکه در روز با توجه به شرایط سیاسی کشور و تحریم‌ها، بالاتر از حد انتظار است. نکته مهم دیگر این در نظر گرفتن نرخ تسعیر برای خوراک پتروشیمی‌ها و پالایشگاه‌ها در این برنامه معادل هر دلار ۲۳,۰۰۰ تومان است؛ رقمی که به نظر می‌رسد به دلایلی مانند سخت شدن شرایط فروش نفت، توسط دولت

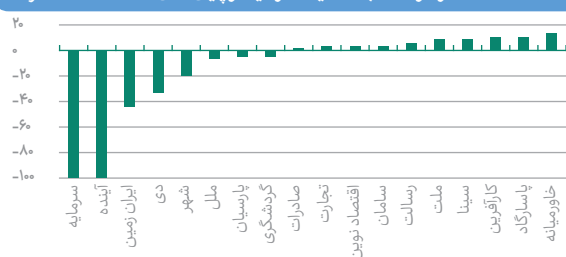
نمودار ۴: وابستگی صندوق های بازنشستگی به بودجه عمومی

ماخذ: قوانین بودجه سال ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۱ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۲

در یک دهه گذشته هیچگاه بیشتر از ۲۲ درصد از مصارف عمومی صرف بودجه عمرانی نشده است و همواره دولت‌ها به میزان ۵ درصد کمتر از قانون بودجه به این بخش اختصاص داده‌اند در کنار این موضوع، تشکیل سرمایه خالص منفی به خوبی نشان می‌دهد که کشور در سال‌های آتی در تمامی بخش‌های اساسی اقتصاد به دلیل عدم سرمایه‌گذاری مناسب دچار ناترازی خواهد شد.

نمودار ۵: نسبت کفایت سرمایه در پایان سال ۱۴۰۰

ماخذ: کدال

یک سال تکراری؟

با بررسی و مقایسه سلسله مراتب برنامه‌ریزی کشور از جمله سند استراتژیک موسوم به «چشم‌انداز ۱۴۰۴» و شش برنامه توسعه‌ای کشور به‌عنوان نقشه راه، واضح است که بودجه‌های نوشته شده با افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ و نقشه‌های راه تدوین شده همسو نبوده است؛ نمونه بارز آشفتگی در برنامه‌ریزی سالانه کشور، اختلاف رشد نقدینگی ۲۸ درصدی و رشد GDP صفر درصدی در طی ۱۰ سال گذشته است.

در این شرایط بودجه سال ۱۴۰۲ تفاوت چندانی با برنامه‌های بودجه سال‌های گذشته نداشته و راهکار موثری را در مواجهه با مشکلات گسترده و ریشه‌دار اقتصادی ارائه نمی‌دهد. به این ترتیب می‌توان پیش‌بینی کرد که در صورتی که سیاست‌های اقتصادی در زمینه‌های کاهش ریسک، جذب سرمایه خارجی، تجارت آزاد با جهان و تقویت بخش خصوصی تغییر نکند، موج‌های تورمی به طوفانی تبدیل شود که هر روز مخرب‌تر از پیش خواهد شد.

منابع

- ۱- لایحه بودجه سال ۱۳۹۸ الی ۱۴۰۲
- ۲- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
- ۳- سند چشم‌انداز ۲۰ ساله
- ۴- برنامه اول تا ششم توسعه
- ۵- مرکز پژوهش‌های اقتصادی اتاق بازرگانی ایران
- ۶- ویسایت سامانه کدال
- ۷- «جزئیات گزارش کمیسیون برنامه مجلس درباره بودجه ۱۴۰۲»، خبرگزاری دانشجو
- ۸- «فروش نفت ایران به ۴۳ میلیارد دلار می‌رسد»، تجارت‌نیوز
- ۹- «داده‌های شاخص اولین گزارش مدیران خرید در ۱۴۰۲ نشان می‌دهد: ردیای رکود در تولید فروردین ماه»، روزنامه اعتماد
10. "Goldman sees oil market surplus in early 2023, slashes price forecasts", Reuters
11. "2023 Market Outlook: Stocks set to fall near-term as economic growth slows", J.P. Morgan

فروش این حجم از اوراق باید منتظر رشد انواع نرخ‌های بهره یا عدم تحقق این بخش از بودجه باشیم. یک نکته مهم در انتشار اوراق مالی این است که بخش بزرگی از آنها (حدود ۹۳ درصد) صرف بازپرداخت اوراق بدهی منتشر شده در سال‌های ۱۳۹۸ به بعد می‌شود. در نتیجه به نظر می‌رسد که این مشکل هر سال شبیه یک گلوله برفی بزرگ و بزرگ‌تر خواهد شد که در نهایت در صورت عدم توجه سیاست‌گذار تبدیل به یک بهمن سهمگین اقتصادی شود!

هزینه‌های بودجه ۱۴۰۲

در بخش هزینه‌ها، دولت با افزایش ۲۰ درصدی حقوق کارکنان به دنبال کنترل هزینه‌ها و انقباض بودجه است؛ با این حال با توجه به انبساطی بودن سایر قسمت‌های بودجه و تورم بالای ۴۰ درصد، قدرت خرید کارکنان دولت و کارگران کاهش پیدا می‌کند که نتیجه آن کاهش تقاضای کالاها و خدمات و کاهش تولید کشور نسبت به سال قبل است. علاوه بر این، بخش بزرگی از هزینه‌ها (حدود ۲۲ درصد) که منجر به کسری تراز عملیاتی می‌شود ناشی از عدم توانایی صندوق‌های بازنشستگی در پرداخت حقوق مستمری بگیران است که به شدت بودجه را به چالش کشیده است.

در جدول زیر کاملاً مشخص است که دولت در هزینه‌های خود به هسته سخت برخورد نموده و جای انعطاف ندارد. پیش‌بینی می‌شود با تفاوت حقوق کارکنان و بازنشستگان نسبت رشد تورم (افزایش ۲۰ درصدی حقوق در مقابل تورم حداقل ۴۰ درصدی) در نیمه سال، دولت برای کنترل شرایط از محل رشد پایه پولی و نقدینگی، به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم (از محل استقراض از سیستم بانکی) مجدداً حقوق و دستمزد را افزایش دهد (نمودار شماره ۳).

نمودار ۳: برآورد حداقل هزینه های دارای ماهیت مستمر با عناوین مشخص در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲

عناوین	حداقل اعتبار مورد نیاز (هزار میلیارد تومان)
حقوق و عیدی کارکنان رسمی، پیمانی و قراردادی و افزایش اعتبارات ماده ۱۶ قانون جوانی و جمعیت	۵۶۷
حقوق سایر کارکنان، سربازان، اضافه‌کار و حق التدریس	۹۴
رتبه‌بندی معلمان، تعرفه پرستاران و استخدام جدید	۴۹
حقوق کارکنان شرکتی	۳۵
حقوق و عیدی بازنشستگان صندوق های وابسته به بودجه	۳۳۰
پاداش پایان خدمت	۴۱
بیمه تکمیلی درمان، بیمه سلامت و بیمه‌های اجتماعی	۱۳
بهداشت و درمان و بیمه سلامت	۹۰
اعتبار/پرداخت‌های حمایتی کمیته امداد و بهزیستی	۲۴
تغذیه و بهداشت (دانشجویان، دانش آموزان، سربازان، زندانیان و...)	۵۰
جمع حداقل هزینه های مستمر با عناوین مشخص	۱۲۹۳

ماخذ: گزارش سازمان برنامه و بودجه

تورم در سال جاری

به‌طور کلی نرخ تورم بالای ۴۰ درصد در تاروپود بودجه تدوین شده دولت دیده می‌شود. این میزان تورم ناشی از رشد بسیار پایین تولید ناخالص ملی (GDP) حقیقی، تشکیل سرمایه ثابت خالص منفی و سرریز نقدینگی به سمت بخش سوداگرانه اقتصاد در چند سال گذشته است.

بر اساس شاخص مدیران خرید (PMI) که عدد ۴۲٫۰۴ را در فروردین ماه ۱۴۰۲ ثبت کرده، بانک مرکزی توانایی بالا بردن نرخ بهره را به‌عنوان یک ابزار سیاست پولی از دست داده است. در صورت صعودی بودن نرخ بهره شاهد رکود تورمی شدیدتر، ناترازی بیشتر در سیستم بانکی و رشد غیر مستقیم نقدینگی و پایه پولی خواهیم بود.

ناترازی بودجه ۱۴۰۲

ناترازی شرکت‌های دولتی، صندوق‌های بازنشستگی و بنگاه‌های خصوصی به دلیل قیمت‌گذاری دستوری، هر سال باعث تقاضای بالای تسهیلات و ناترازی شدید شبکه بانکی می‌شود که نتیجه آن افزایش غیرمستقیم پایه پولی و نقدینگی است (نمودار شماره ۴ و ۵).

یک برنامه غافلگیرکننده

چشم‌انداز برنامه هفتم توسعه

الهه شمس
روزنامه‌نگار

۴. **بخش علمی، فناوری و آموزشی:** برقراری حاکمیت ملی و صیانت از ارزش‌های اسلامی-ایرانی در فضای مجازی با تکمیل و توسعه شبکه ملی اطلاعات و تامین محتوا و خدمات متناسب و ارتقای قدرت سایبری در تراز قدرت‌های جهانی با تأکید بر مقاومت‌سازی و امنیت زیرساخت‌های حیاتی و کلان داده کشور؛

۵. **بخش سیاسی و سیاست خارجی:** تقویت رویکرد اقتصادمحور در سیاست خارجی و روابط منطقه‌ای و جهانی و تقویت پیوندهای اقتصادی با اولویت همسایگان؛

۶. **بخش دفاعی و امنیتی:** تقویت بنیه دفاعی به‌منظور ارتقای بازدارندگی و اکتساب فناوری‌های اقتدارآفرین مورد نیاز صنایع دفاعی و امنیتی با تأکید بر خودکفایی کشور در سامانه‌ها، تجهیزات و خدمات اولویت‌دار با تخصیص حداقل ۵ درصد بودجه عمومی کشور؛

۷. **بخش سیاست‌های اداری، حقوقی و قضایی:** تحول در نظام اداری و اصلاح ساختار آن با تأکید بر هوشمندسازی و تحقق دولت الکترونیک، حذف تشکیلات موازی و غیرضروری و به‌روزرسانی قوانین و مقررات.

برنامه‌ریزی در بحران

برنامه هفتم توسعه در شرایطی نوشته شده که به دلیل تحریم‌های نفتی، کم‌آبی و مشکلات کلان اقتصادی، کشور در وضعیتی شدیداً بحرانی قرار گرفته بود. به این ترتیب، برخلاف برخی از برنامه‌های پیشین که در شرایطی امیدوارکننده‌تر و با کلی‌گویی نوشته شده بودند، یکی از وظایف این برنامه ارائه پیشنهادها و عملیاتی فوری است.

سهراب دل‌انگیزان، اقتصاددان، در مورد رویکرد برنامه هفتم می‌گوید: «از آنجا که برنامه هفتم هنوز تصویب نشده است، نمی‌توان در مورد آن نظری جامع و کارشناسانه داد اما قاعدتاً مسئله‌محور بودن برنامه هفتم اهمیت دارد. علاوه بر این بحران‌های بزرگ کشور مانند مسئله آب و بحران تورم، ورشکستگی صندوق‌های بازنشستگی، بانک مرکزی و کسری بودجه را باید در برنامه هفتم دید.» دل‌انگیزان توجه به پروژه‌های عظیمی را از نکات امیدوارکننده این برنامه دانسته و می‌گوید: «از قسمت‌های امیدوارکننده سیاست‌های ابلاغی، تمرکز بر روی تعداد محدودی از پروژه‌های بزرگ و پیش‌ران کشور است که در سیاست‌های ابلاغی روی آنها تأکید شده و انتخاب صحیح این پروژه‌ها می‌تواند گامی مثبت در برنامه هفتم باشد.»

فصل سوم نسخه مقدماتی برنامه هفتم توسعه به «مهار پایدار تورم» پرداخته و بانک مرکزی را موظف کرده است که با کنترل رشد نقدینگی، تورم را تک‌نرخ کند. علاوه بر این وزارت امور اقتصاد و دارایی موظف شده است با همکاری سازمان

در زمان ویرایش این متن در خرداد ۱۴۰۲، مفاد نسخه مقدماتی برنامه هفتم توسعه به یکی از جنجالی‌ترین لایحه‌های سال‌های اخیر تبدیل شده و در شبکه‌های اجتماعی دست‌به‌دست می‌شوند: مفادی مانند «افزایش سن بازنشستگی»، «مستثنی شدن بعضی گروه‌ها از حداقل حقوق» و «تغییر مبنای محاسبه مستمری» در کنار هدف‌گذاری‌هایی مانند رشد هشت درصدی کل اقتصاد و افزایش درآمدهای مالیاتی و صادراتی. با این حال با توجه به اینکه هنوز جزئیات این برنامه تصویب نشده و ممکن است تغییر کند، همراه با نگاهی کلی به برنامه‌های توسعه پیشین، نظر کارشناسان را در مورد سیاست‌های برنامه هفتم جویا شدیم.

توسعه در ایران

توسعه یکی از اساسی‌ترین خواست‌ها در تاریخ معاصر کشور ماست؛ اما تعریف و مسیر توسعه، همواره در حال تغییر بوده و دولت‌های مختلف بر اساس نگاه خودشان در مورد جایگاه مطلوب ایران در منطقه و جهان، راه‌های متفاوتی را برای پیمودن این مسیر در پیش گرفته‌اند.

به‌طور کلی در دوران پهلوی دوم این اندیشه ایجاد شد که برای توسعه، به برنامه‌ریزی بلندمدت با چشم‌اندازی چندساله در ساختار دولت (در قالب برنامه‌های عمرانی) نیازمندیم. پس از انقلاب با توجه به تعریف جدید آینده ایران از سال ۱۳۶۸ برنامه‌های توسعه با کالبدی جدید پای به عرصه گذاشتند و با آغاز سال ۱۴۰۲ نوبت به هفتمین برنامه توسعه رسیده است. برنامه‌های توسعه علی‌رغم همه امیدها که برای بهبود مسیر اقتصادی کشور ایجاد کردند، در عمل نتوانستند کارآمد باشند و میزان اجرایی شدن شش برنامه پیشین حدود ۳۰ تا ۳۵ درصد بوده است.

سیاست‌های برنامه هفتم توسعه

اگرچه جزئیات برنامه هفتم (که در اردی‌بهشت ماه منتشر شد) هنوز به تصویب نرسیده، اما سیاست‌های این برنامه در برخی موارد جزئیات هدف‌گذاری‌ها را تعیین کرده‌اند. برخی از سیاست‌های برنامه هفتم به تفکیک هر بخش عبارت است از:

۱. **بخش اقتصادی:** رشد اقتصادی ۸ درصد، ثبات نرخ ارز، تک‌رقمی شدن تورم، تحول در نظام مالیاتی و نظام جامع تامین اجتماعی؛
۲. **بخش زیربنایی:** تامین امنیت غذایی و تولید حداقل ۹۰ درصد کالاهای اساسی و اقلام غذایی در داخل و افزایش بهره‌وری حدود پنج درصدی آب کشاورزی؛
۳. **بخش فرهنگی و اجتماعی:** افزایش نرخ باروری و مولید به دو و نیم درصد طی پنج سال؛

برنامه و بودجه حداکثر سه ماه پس از ابلاغ این قانون، برنامه تسویه بدهی بخش دولتی به بانک‌ها را در هیات دولت تصویب کند تا در بودجه‌های سالیانه پیش‌بینی شود.

فصل نهم این نسخه نیز به «حکمرانی منابع آب» اختصاص یافته و وزارت نیرو را موظف کرده است که به‌منظور کاهش ساختار موازی، تا پایان سال دوم برنامه بخشی از وظایف شرکت‌های زیرمجموعه خود را به شهرداری‌ها واگذار کند. این لایحه صنایع، معادن، پالایشگاه‌ها و نیروگاه‌ها را نیز موظف به تامین آب جایگزین با اولویت منابع آبی نامتعارف می‌کند. علاوه بر این در بخش آب کشاورزی، وزارت نیرو با همکاری وزارت جهاد کشاورزی ملزم شده است که در سال اول برنامه، الگوی مصرف آب کشاورزی در واحد سطح را برای گروه محصولات مختلف و در هر اقلیم، با قیمت پلکانی، مشخص کند.

راه دشوار برنامه هفتم توسعه

محمدتقی فیاضی، کارشناس اقتصادی، معتقد است مهم‌ترین تفاوت برنامه هفتم با برنامه‌های پیشین را باید در فضای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کشور جستجو کرد. او می‌گوید: «از نظر سیاسی رابطه کشور ما با بسیاری از کشورهای دنیا به‌ویژه کشورهای غربی در سطح بسیار پایینی است. این موضوع رابطه تجاری و اقتصادی کشور را به شدت تحت‌الشعاع قرار داده و در نتیجه صنایع کشور با محدودیت‌های زیادی مواجه شده‌اند. از نظر اجتماعی هم فضای کشور ملتهب است و هر آن باید منتظر وقوع حادثه یا اتفاق تازه‌ای در کشور باشیم. مهم‌ترین و فوری‌ترین تاثیر این موضوع بر فضای سرمایه‌گذاری کشور و فرار سرمایه‌ها (اعم از مادی و انسانی) است. موضوع دیگر، وضعیت وخیم اقتصادی کشور است که تفاوت نسبت‌بازاری با ۶-۷ سال قبل دارد. در مجموع، تشدید تحریم‌ها و تاریک بودن چشم‌انداز آینده کشور، اجرای برنامه توسعه در کشور را در حاله‌ای از ابهام قرار داده است.»

فیاضی در مورد احتمال موفقیت این برنامه با توجه به تجربیات پیشین می‌گوید: «به جز برنامه‌های اول و دوم و تا حدودی برنامه سوم توسعه اقتصادی که کم‌وبیش به اهداف تعیین شده نزدیک شدند، برنامه‌های دیگر در دستیابی به اهداف خود موفق نبوده‌اند. تداوم و تشدید تحریم‌ها، تنش‌های داخلی و بین‌المللی، در کنار ناکارآمدی دولت‌ها، امکان تامین و تجهیز منابع را بسیار ضعیف کرده است. دولت فعلی نیز در دو سال گذشته نشان نداده که توان حل مسائل موجود و کاهش بحران‌ها را دارد؛ بنابراین حتی با وجود تلطیف نسبی معضلات داخلی و بین‌المللی، دستیابی نسبی دولت فعلی به اهداف سیاست‌های کلی برنامه هفتم بسیار دور از ذهن است.»

بی‌نظمی در برنامه هفتم

مهدی پازوکی استاد اقتصاد دانشگاه علامه بی‌نظمی در برنامه‌های اقتصادی را از مشکلات جدی آن تلقی و بیان می‌کند: «اقتصاد ایران و پیرو آن برنامه هفتم توسعه به شدت از بی‌انضباطی رنج می‌برند. بدهی‌های معوق بانک‌ها، بی‌نظمی مالی در صنعت بودجه خالی بودن صندوق توسعه ملی و ورشکستگی صندوق‌های بازنشستگی کشور، این بی‌نظمی را اثبات می‌کند.»

پازوکی با تاکید روی نقش تحریم‌ها در اقتصاد کشور اضافه می‌کند: «اقتصاد در گرو سیاست است و این در حالیست که سیاست خارجی ما در جهت رشد اقتصادی نیست. از دولتی که در حل حاضر بر سر کار است انتظار می‌رود سیاست خارجی کشور را در جهت رشد اقتصادی رقم بزند.»

برنامه‌ریزی بلندپروازانه

در نسخه مقدماتی برنامه هفتم، هدف‌گذاری شاخص‌های کلان اقتصاد به این شرح است: رشد اقتصادی ۸ درصد، رشد تشکیل سرمایه ناخالص سرمایه‌گذاری ۲۲٫۶ درصد، رشد موجودی سرمایه ۶٫۵ درصد، رشد اشتغال ۳٫۸ درصد (معادل یک میلیون شغل در هر سال)، متوسط نرخ تورم سالانه ۱۹٫۷ درصد و نرخ تورم هدف‌گذاری شده برای سال پایانی برنامه، ۹٫۵ درصد است. علاوه بر این در دوره پنج ساله این برنامه، رشد صادرات نفتی ۱۲٫۴ درصد و متوسط صادرات غیرنفتی ۲۲٫۶ درصد در نظر گرفته شده است. در این برنامه پیش‌بینی شده که برای رشد اقتصادی ۸ درصدی در کل اقتصاد به ۶۰ هزار و ۲۳۴ همت (۶۰ میلیون میلیارد تومان) سرمایه‌گذاری نیاز است.

امیدواری نسبت به این هدف‌گذاری‌های خوشبینانه، با نگاهی به سرنوشت برنامه‌های پیشین کمتر می‌شود؛ در حالی که متوسط میزان اجرای شش برنامه گذشته حدود ۳۰ تا ۳۵ درصد بوده است، کارنامه آخرین برنامه (یعنی برنامه ششم) گویای تفاوت فوق‌العاده برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌ریزی‌های کلان در کشور ماست؛ در ششمین برنامه توسعه، رشد تولید ناخالص داخلی (مشابه برنامه بعدی) ۴۶٫۹ درصد در نظر گرفته شده بود، اما فقط ۳٫۴۴ درصد محقق شد. موجودی سرمایه ثابت ناخالص نیز در طی دوره آن برنامه باید سالانه ۲۱٫۴ درصد می‌کرد، اما در عمل سالانه ۵٫۷۸ درصد (۲۸٫۸ درصد در کل) کاهش پیدا کرد. نکته قابل توجه آن است که در زمان نوشتن برنامه ششم در سال ۱۳۹۵ با رفع بسیاری از تحریم‌های اقتصادی، امیدواری بیشتری نسبت به تحقق هدف‌گذاری‌ها وجود داشت.

همانطور که پیشتر گفته شد، در زمان نوشتن این متن هنوز جزئیات برنامه هفتم توسعه تصویب نشده است و ممکن است مجلس شورای اسلامی در عمل بسیاری از مفاد این برنامه را اصلاح کند. با این حال در صورتی که در کنار رفع موانع تجارت بین‌المللی، میزان سرمایه‌گذاری در کشور افزایش پیدا نکند، امیدوار شدن به برطرف شدن مشکلات اقتصادی کنونی با منابع موجود، کار دشواری است. ■

منابع

- ۱- «آرزیابی برنامه‌های توسعه اقتصادی در ایران»، روزنامه دنیای اقتصاد
- ۲- «آرزیابی عملکرد برنامه‌های توسعه‌ای»، پرویز خسروشاهی
- ۳- «آیا با این شرایط اقتصادی، برنامه هفتم توسعه قابل تحقق است؟»، خبرگزاری انتخاب
- ۴- «تحلیل راهبردی وضعیت اقتصادی و اجتماعی کشور در آستانه برنامه هفتم توسعه کشور»، مرکز پژوهش‌های مجلس
- ۵- «درس‌های برنامه ششم»، روزنامه دنیای اقتصاد
- ۶- «گام‌های پنج ساله توسعه ملی»، نشریه پژوهشی تحلیلی اجتماع و توسعه
- ۷- «مباحث کتاب اصلاحات ساختاری در برنامه تحول دولت»، ایبنا
- ۸- «امیانگین اجرای برنامه توسعه طی ۶ دوره گذشته حدود ۳۰ درصد بوده است»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

انباشت پروژه‌های نیمه‌تمام

بودجه عمرانی ۱۴۰۱ چگونه هزینه شد؟

نسبت به پرداخت‌های عمرانی در سال ۱۴۰۰ (۱۴۰۹۰۲ تا ۱۶۸٫۶ همت) است. به این ترتیب در حالی که در دو دهه اخیر هیچ‌گاه رقم معین شده برای طرح‌های عمرانی در بودجه به‌طور کامل محقق نشده بود، آمارهای رسمی اعلام کردند در سال ۱۴۰۱ پرداخت‌های عمرانی از رقم مشخص شده در بودجه نیز عبور کرد.

آشتی دولت با بودجه عمرانی

نکته قابل توجه دیگر در بررسی عملکرد بودجه در سالی که گذشت، افزایش نسبت بودجه عمرانی به کل بودجه، از ۱۲٫۷ درصد در سال ۱۴۰۰ تا ۱۷٫۴ درصد در سال ۱۴۰۱ است. این رقم در حالی ثبت شد که از سال ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۰ هیچ‌گاه سهم بودجه عمرانی از کل بودجه به این میزان نبوده است. به علاوه در سال ۱۴۰۱ نسبت بودجه عمرانی به بودجه جاری کشور نیز با ثبت رقم ۲۴٫۷ درصد به

بیشترین حد خود از سال ۱۳۹۱ رسید.

افزایش رقم تخصیص یافته برای بودجه عمرانی در مقایسه با بودجه جاری و کل بودجه کشور شاید نشان‌دهنده این موضوع است که تبعات منفی بی‌توجهی به زیرساخت‌های عمرانی ایران، تلنگری جدی برای دولت‌مردان بوده و آنها را به سوی تغییر رویه‌ای مهم سوق داده است.

بودجه به داد بحران آب می‌رسد؟

بررسی بودجه ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که بحران آب و تهدید خشکسالی در کشور باعث شده که تمرکز اصلی منابع تخصیص یافته برای بودجه عمرانی بر بهبود این مشکلات باشد؛ به این ترتیب بودجه تخصیص یافته برای منابع آبی کشور از ۹٫۳ هزار میلیارد دلار در سال ۱۴۰۰ به ۲۲٫۳ هزار میلیارد دلار افزایش یافته بود. رهگیری مسیر حرکت این بودجه نیز نشان می‌دهد که این منابع در راستای رفع تنش‌های آبی و همچنین تقویت آب‌رسانی پایدار به مناطق ضروری شهری و روستایی استفاده شده‌اند.

این سیاست سبب شد که در سال ۱۴۰۱ طرح‌های عظیمی از جمله انتقال آب سد دز به مناطق کم‌آب اهواز و دیگر شهرهای استان خوزستان به بهره‌برداری برسند. به گفته مدیرعامل شرکت آب و فاضلاب خوزستان، پروژه آبرسانی دهستان جفال در سه ماه اجرا شد که با بهره‌برداری از این پروژه ۳۴ روستای این دهستان از آب شرب باکیفیت و پایدار بهره‌مند شدند. سایر برنامه‌های به بهره‌برداری رسیده در این سال نیز شامل طرح انتقال آب از سد کانی سیب به دریاچه ارومیه و آبرسانی به مناطق کم‌آب استان‌های همدان و کردستان می‌شود.

شکستن رکورد افزایش ظرفیت تولید برق

یکی دیگر از اهداف بودجه عمرانی سال ۱۴۰۱ توسعه زیرساخت‌ها و نیروگاه‌های تولید برق بود؛ حوزه‌ای به علت کمبود سرمایه‌گذاری، با قطعی‌های مکرر برق شهری و حتی برخی صنایع بزرگ مثل فولاد، پتروشیمی و سیمان مواجه بود. این قطعی‌ها نه تنها زندگی مردم و فعالیت تولیدکنندگان دشوار می‌کرد، بلکه پیامدهای منفی دیگر از جمله وارد کردن خسارت به ماشین‌آلات صنعتی و تعدیل نیرو را در پی داشت.

این مشکلات سبب شد که حوزه برق به یکی دیگر از اهداف بودجه عمرانی سال ۱۴۰۱ بدل شود. نتیجه این اقدام نیز شکسته شدن رکورد افزایش ظرفیت تولید برق در سال گذشته بود، به نحوی که به گفته وزارت نیرو در ۳۰ خردادماه بیش از ۶ هزار مگاوات برق وارد مدار شد؛ اعلام این خبر در حالی است که در بازه زمانی

سهیل بانی
روزنامه‌نگار اقتصادی

بودجه عمرانی کشور در سال‌های گذشته، تا اندازه قابل توجهی قربانی کسری بودجه مزمن و تامین مخارج دولت شده است. در حالی که آمارهای رسمی ادعا می‌کنند که در سال ۱۴۰۱، دولت با افزایش پرداخت در حوزه عمرانی به اهداف در نظر گرفته شده، دست پیدا کرده اما واقعیت اقتصادی، شک‌هایی را در این زمینه ایجاد کرده است. به این ترتیب در این گزارش سعی شده تا به دو سوال مهم پاسخ داده شود که بودجه عمرانی سال قبل در چه بخش‌هایی صرف شده است و پیش‌بینی‌ها از آینده پروژه‌های عمرانی در سال جاری از چه موضوعی حکایت دارند؟

قربانی شدن بودجه عمرانی

نظام بودجه‌ریزی در اقتصاد ایران همواره جای بحث بوده و عملکرد دولت‌ها در بودجه‌ریزی و اجرای موارد معین شده در قانون بودجه، همیشه با انتقادات بسیاری همراه بوده است. اقتصاد ایران در سال‌های اخیر پیوسته درگیر کسری بودجه‌های شدید بوده و این کسری ریشه مشکلات متعددی از جمله تورم‌های افسارگسیخته در سال‌های گذشته شده است.

در سال‌های گذشته، هزینه سرمایه‌گذاری در ایجاد زیرساخت‌ها و پروژه‌های صنعتی جدید و حفظ و نگهداری از این زیرساخت‌ها که در قالب بودجه عمرانی در قانون بودجه مطرح می‌شود، قربانی اصلی کسری بودجه مزمن در اقتصاد ایران شده است. در این شرایط، منابع تخصیص یافته برای بودجه عمرانی، عملاً نقش فلکی برای تامین کسری بودجه جاری را ایفا کرده است. این موضوع باعث به تعویق انداختن پروژه‌های عمرانی، تاخیر در پرداخت مطالبات پیمانکاران و تعطیلی صنایع گوناگون شده و حرکت به سوی توسعه پایدار را با مشکل مواجه کرده است.

تحقق بالای صد درصد بودجه عمرانی ۱۴۰۱

آمارها نشان می‌دهد که پس از سال‌ها کم‌لطفی در قبال بودجه عمرانی، وضعیت آن در سال ۱۴۰۱ به‌طور قابل توجهی بهبود یافته و شاید بتوان این سال را یکی از مهم‌ترین سال‌ها در دو دهه اخیر در حوزه عمرانی کشور دانست. در برنامه بودجه ۱۴۰۱، دولت بودجه عمرانی را بالغ بر ۲۵۱ هزار و ۸۱۵ میلیارد تومان در نظر گرفت که این میزان در قانون بودجه با افزایش سه درصدی به حدود ۲۶۰ هزار و ۱۱۶ میلیارد تومان رسید. همچنین مقایسه بودجه عمرانی تعیین شده برای سال ۱۴۰۱ با بودجه عمرانی ۱۷۶ هزار میلیارد تومانی در سال ۱۴۰۰ از افزایش ۴۳ درصدی این رقم حکایت داشت.

از سوی دیگر طبق گزارش خزانه‌داری کل کشور و سازمان برنامه و بودجه، میزان کل پرداخت‌های عمرانی دولت در سال ۱۴۰۱ معادل ۲۷۳ هزار و ۸۱۳ میلیارد تومان تا ۳۱۲ همت بود که این رقم ۱۰۵ تا ۱۲۰ درصد از رقم مصوب بودجه عمرانی این سال است؛ این میزان پرداخت به معنای افزایش فوق‌العاده

بعید است افزایش هفت هزار مگاواتی ظرفیت تولید نیروگاه‌ها در سال ۱۴۰۲ نیز، برای پاسخگویی به نیاز کشور کافی باشد.

چشم‌انداز پروژه‌های عمرانی در سال ۱۴۰۲

بودجه بخش عمرانی در سال ۱۴۰۲ معادل ۳۲۷ هزار و ۹۳۰ میلیارد تومان تعیین شده که این رقم در مقایسه با بودجه سال گذشته ۲۶ درصد افزایش پیدا کرده است. در این شرایط برخی از رسانه‌های حامی دولت، پیش‌بینی می‌کنند که سال جاری، سالی پربار در بهره‌برداری از پروژه‌های عمرانی خواهد بود.

به‌عنوان نمونه، در حوزه ریل ادعا می‌شود با بهره‌برداری از چهار پروژه ریلی جدید، رکورد ساخت خطوط ریلی در کشور در طول یک سال با افزوده شدن بیش از ۴۰۰ کیلومتر راه‌آهن شکسته خواهد شد. در صورت موفقیت دولت، این رقم درحالی به وقوع می‌پیوندد که متوسط ساخت سالانه خطوط ریلی در کشور از سال ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۱ برابر با ۲۰۰ کیلومتر بوده است.

بودجه عمرانی ۱۴۰۲ کافی است؟

به نظر می‌رسد برخی از کارشناسان اقتصادی و به‌ویژه نمایندگان مجلس شورای اسلامی، دل خوشی از بخش عمرانی بودجه سال جاری ندارند و آن را کافی نمی‌دانند. دی ماه سال گذشته عبدالجلال ایری، سخنگوی کمیسیون عمران مجلس شورای اسلامی افزایش ۲۶ درصدی بودجه عمرانی کشور را به دلیل افزایش بیشتر هزینه‌ها ناکافی دانسته و تاکید کرد که این میزان افزایش گرگشای پروژه‌های عمرانی نیمه‌تمام نخواهد بود.

نماینده مردم استان گلستان در بهارستان نیز از اینکه دولت، هزینه‌های عمرانی را در اولویت آخر خود قرار می‌دهد گلایه کرده و اذعان کرد: در حال حاضر کشور با انبوهی از پروژه‌های عمرانی نیمه‌تمام روبه‌رو بوده که برای تکمیل آن‌ها به حداقل ۷۰۰ هزار میلیارد تومان نیاز دارد که این رقم هر سال با افزایش هزینه‌ها رشد قابل توجهی خواهد کرد.

بر اساس آمارهای اعلام شده از سوی وزارت کشور، در حال حاضر بیش از ۸۰ هزار طرح نیمه‌تمام در حوزه عمرانی و صنایع کشور وجود دارد که تکمیل آنها به بیش از ۶۰۰ هزار میلیارد تومان اعتبار نیاز دارد. از سوی دیگر براساس پیش‌بینی‌ها تکمیل پروژه‌های عمرانی با وضعیت فعلی ۵۰ تا ۷۰ سال زمان می‌برد. ■

منابع

- ۱- «پروژه‌های نیمه‌تمام ۱۳۰ همت می‌خواهند»، روزنامه فرهیختگان
- ۲- «تحقق ۱۰۵ درصدی بودجه عمرانی در سال ۱۴۰۱»، شبکه اخبار اقتصادی و دارایی ایران
- ۳- «تحقق ۹۷ درصدی منابع و مصارف بودجه ۱۴۰۱»، ایرنا
- ۴- «شکست رکورد ساخت نیروگاه‌ها در سال ۱۴۰۱»، سایت معاون اول رئیس جمهور
- ۵- «فرشاد مومنی: جامعه نباید هزینه سیاست‌های مغرب اقتصادی را بپردازد»، انصاف‌نیوز
- ۶- «لابیجی بودجه ۱۴۰۱ با رویکرد توسعه اقتصاد تدوین شده است»، ایرنا
- ۷- «اوکاوی بودجه و عملکرد عمرانی ۱۴۰۱»، فارس‌نیوز

سال ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۰ متوسط افزایش سالانه تولید برق معادل دو هزار مگاوات بوده است. گفتنی است برای سال آینده وزارت نیرو برای افتتاح بیش از هفت هزار مگاوات نیروگاه در سال ۱۴۰۲ برنامه‌ریزی کرده که اگر این امر محقق شود، بار دیگر رکورد افزایش ظرفیت تولید برق شکسته خواهد شد.

بخش دیگری از سرمایه‌گذاری دولت در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر با محوریت ساخت نیروگاه‌های خورشیدی و بادی بود و به‌عنوان نمونه هفته اول بهمن‌ماه کلنگ‌زنی بزرگترین نیروگاه خورشیدی کشور (با ظرفیت ۶۰۰ مگاوات) در شرق اصفهان انجام شد. بنا به اعلام مسئولان دولتی، برنامه ساخت ۱۰ هزار مگاوات نیروگاه تجدیدپذیر در دولت سیزدهم در کوتاه‌مدت باعث افزایش ظرفیت این نیروگاه‌ها به ۱۰۰۰ مگاوات شده است.

پروژه‌های درمانی، نفت و گاز

برخی دیگر از پروژه‌هایی که در سال ۱۴۰۱ به بهره‌برداری رسیدند مربوط به حوزه‌های درمان، نفت و گاز و صنعت هستند.

در پروژه‌های حوزه درمان می‌توان به افتتاح بیمارستان حضرت مهدی (عج) به‌عنوان بزرگترین بیمارستان ایران با ۵۲۲ تخت بستری عادی، ۲۰۴ تخت بستری اورژانس و ۴۲ تخت بستری جراحی سرپایی اشاره کرد. علاوه بر این وزارت بهداشت اعلام می‌کند از شهریور ۱۴۰۰ تا اسفند ۱۴۰۱، ۱۵ هزار تخت بیمارستانی در مناطق محروم و کم‌برخوردار راه‌اندازی شده و ۱۶ پروژه کلینیک ویژه را تکمیل و افتتاح کرده است.

در حوزه نفت و گاز، دولت سیزدهم از پیگیری طرح‌های متعددی خبر می‌دهد که بعضی از آنها در سال‌های گذشته به دلایل متوقف مانده بودند؛ برخی از این پروژه‌های در حال تکمیل شامل طرح ال‌ان‌جی ۲ میلیارد دلاری و پالایشگاه فاز ۱۴ پارس جنوبی با همکاری شرکت‌های داخلی و خارجی می‌شود.

سال آمارهای باورنکردنی!

علی‌رغم آمارهای جذاب و حمایت برخی از رسانه‌ها، عملکرد دولت در حوزه عمرانی و فراتر رفتن از بودجه پیش‌بینی شده، منتقدانی نیز دارد. فرشاد مومنی اقتصاددان با توجه به تأثیرات فراتر رفتن از بودجه پیش‌بینی شده می‌پرسد: «با چه منطق و کدام افزایش ظرفیت اجرایی، بیش از ۹۰ درصد رشد در بودجه عمرانی نسبت به پیش‌بینی عملکرد سال ۱۴۰۱ صورت گرفته است؟»

بررسی کلان بودجه‌های عمرانی، شدت کاهش میزان سرمایه‌گذاری در حوزه عمرانی را بهتر مشخص می‌کند. آمارها نشان می‌دهد که سهم بودجه عمرانی از بودجه عمومی کشور در دهه ۱۳۷۰ حدود ۴۵ درصد در سال ۱۳۹۰ و ۳۰ درصد در سال‌های ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۰ به ۱۴ تا ۱۵ درصد رسیده و کاهش سهم حوزه عمرانی در بودجه کشور اثرات خود را در همه حوزه‌ها گذاشته است. به‌عنوان مثال سرمایه‌گذاری در صنعت برق در طی سال‌های گذشته به قدری پایین بوده که

مسئولیت اجتماعی بانک خاورمیانه

در راستای ایفای مسئولیت اجتماعی، بانک خاورمیانه در سال ۱۴۰۱ اقدامات گوناگونی انجام داده است که به تفکیک موضوع عبارتند از:

امور خیریه و اجتماعی

- حمایت مالی تهیه اقلام غذایی برای خانواده‌های کمتر برخوردار توسط بنیاد نیکوکاری سلام
- حمایت مالی تهیه مواد غذایی برای زلزله‌زدگان خوی توسط موسسه خیریه اسلامی خوی
- اهدای کانکس مسکونی برای زلزله‌زدگان خوی
- حمایت کمک هزینه تامین آب آشامیدنی مراسم اربعین

مدرسه و وسایل آموزشی

- مشارکت در تجهیز مدرسه خاورمیانه ۳ شهرستان آق قلا استان گلستان

درمانی

- کمک هزینه خرید شیر خشک برای موسسه خیریه کهریزک - محمدشهر

ورزشی

- حمایت مالی از تیم ملی تنیس روی میز معلولان

تسهیلات اعطایی بانک خاورمیانه

بانک خاورمیانه در تکمیل ایفای مسئولیت اجتماعی خود در سال گذشته به ۳۶۷ نفر و در مجموع چهارصد و نود و چهارمیلیارد و ششصد میلیون ریال وام ازدواج اعطا کرده است. همچنین به‌عنوان تسهیلات فرزندآوری از تاریخ ۱۸ خرداد تا پایان اسفند سال ۱۴۰۱ به ۳۸۱ نفر، در مجموع مبلغ یکصد و سی و هشت میلیارد ریال پرداخته شده است. به‌طور کلی در سال گذشته ۱,۲۷۳,۴۱۸ میلیارد ریال توسط این بانک تسهیلات پرداخت شده که به تفکیک صنعت عبارتند از: ۶۷۸,۹۲۴ میلیارد ریال در بخش خدمات، ۳۶۵,۴۴۶ میلیارد ریال در بخش صنعت، ۱۸۹,۶۷۵ میلیارد ریال در بخش بازرگانی، ۱۵,۹۶۴ میلیارد ریال تسهیلات به افراد حقیقی، ۱۱,۱۱۲ میلیارد ریال به بخش ساختمان، ۸,۰۲۵ میلیارد ریال به بخش معدن و ۴,۲۷۲ میلیارد ریال به بخش کشاورزی.

تاسیس مرکز مبادله ارز و طلا

«مرکز مبادله ارز و طلای ایران» به منظور مدیریت بازار ارز، بعد از تصویب شورای پول و اعتبار در بهمن ۱۴۰۱، در ۲ اسفندماه، فعالیت خود را آغاز کرد. پس از افزایش قابل توجه قیمت ارز در نیمه دوم سال گذشته، شورای پول و اعتبار در جلسه ۱۱ بهمن ماه خود، مصوبه پیشین خود در خصوص بازار متشکل معاملات ارزی را اصلاح کرد و از تاسیس «مرکز مبادله ارز و طلای ایران» خبر داد.

ایجاد مرجعیت قیمت (با قاچاق اعلام کردن سایر قیمت‌ها)، افزایش حجم معاملات و سهولت دسترسی متقاضیان بازار ارز و طلا از مهمترین اهداف کلان این مرکز است. براساس اطلاعیه بانک مرکزی، مرکز مبادله ارز و طلا دارای چندین تالار معاملاتی و عرضه ارز و طلا خواهد بود که در مرحله اول ارز خدماتی و تالار حواله آن فعالیت می‌کند. این مرکز قیمت‌هایی از جمله قیمت دلار، یورو، پیرو و درهم را به دو صورت اسکناس و حواله در کنار قیمت هر گرم طلا را اعلام می‌کند و قرار است در آینده به مرکزی برای معاملات گوناگون تبدیل شود.

منابع لازم ارزی برای این مرکز از محل صادرات شرکت‌های صنایع پتروشیمی، مس، معادن، فولاد، پالایش نفت، قیر و سایر کالاها در تالار حواله ارزی مرکز مبادله ارز و طلای ایران تامین شده و جهت فروش به واردکنندگان عرضه می‌شود. گفتنی است در تاریخ ۳۱ اردیبهشت ۱۴۰۲، دولت لایحه افزایش اختیارات ارزی بانک مرکزی را به مجلس ارائه کرد که مطابق آن، صادرکنندگان باید همه ارز ناشی از فعالیت خود را به بانک مرکزی تحویل دهند.

رئیس شورای عالی کانون بانک‌ها و موسسات اعتباری خصوصی، ۱۶ خردادماه در برنامه تلویزیونی پایش در مورد تسهیلات اعطایی به کارکنان شبکه بانکی توضیحاتی را ارائه کرد. کورش پرویزیان با تاکید بر قانونمندی و شفافیت اعطای تسهیلات در چارچوب ضوابط شورای عالی بانک‌ها، بیان کرد: «رقم مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانکی در سال ۱۴۰۱ بالغ بر ۵۵۰۰ همت بوده است که کل وام کارکنان بانک‌ها کمتر از ۲ درصد این عدد را شامل می‌شود.»

او در خصوص بخش منابع تسهیلات توضیح داد: «متوسط مبلغ مانده تسهیلات شبکه بانکی ۴۵۰ میلیون تومان است و این آمار رسمی بانک مرکزی است. تسهیلات پرداخت شده به کارکنان شبکه بانکی از جمع منابع مالکانه، یعنی از سرمایه‌های خود و مانده‌هایی که در حساب بانک‌ها وجود دارد، تامین می‌شود.»

پرویزیان در مورد ارقام اعلام شده در مورد میزان تسهیلات اعطایی به کارکنان بانک‌ها اضافه می‌کند: «نباید تسهیلات ۳۰ ساله کارمندان شبکه بانکی با تسهیلات یک‌ساله ارائه شده به مردم مقایسه شود.»

به گفته رئیس شورای عالی کانون بانک‌ها و موسسات اعتباری خصوصی در سال گذشته، تسهیلات اعطایی شبکه بانکی به میزان ۱۰۵۰ میلیارد تومان بوده که شامل ۵۸۰ همت تسهیلات قرض‌الحسنه، ازدواج، فرزندآوری و عناوین مربوط، ۱۵۰ همت تسهیلات کارت مرابحه و مابقی سایر تسهیلات در این سرفصل‌هاست.

تشریح میزان و منابع تسهیلات شبکه بانکی

بیم و امید آینده اقتصاد

پیش‌بینی اقتصاددانان کلاسیک از نتایج افزایش جمعیت

آرین آقابگی

رئیس شعبه الهیه • بانک خاورمیانه

نامرئی نظام اقتصادی را هدایت می‌کند، با عنوان «دست نامرئی» یاد کرده است. نکته قابل توجه آن است که اسمیت در تحلیل‌های خود، به محدودیت منابع و روش‌های تولید نپرداخته است و از سوی دیگر وعده می‌دهد که منفعت‌گرایی افراد و شرکت‌ها به‌تنهایی موجب رفاه کلی جامعه خواهد شد.

اقتصاددانان بدبین

توماس رابرت مالتوس را می‌توان به‌عنوان سردمدار اقتصاددانان کلاسیک بدبین برشمرد. جالب توجه است که خاستگاه اندیشه‌ها و پیش‌بینی‌های بدبینانه مالتوس نیز کشور انگلستان است، حال آنکه او فقط چند دهه پس از اسمیت زیسته است. بررسی تاریخ سیاسی و اجتماعی دوره مالتوس در اواخر قرن هجدهم نشان می‌دهد که اروپا بستر حوادث ناگواری از جمله افزایش قیمت غلات به دلیل محاصره دریایی انگلستان توسط ارتش ناپلئون بناپارت، طغیان اجتماعی در ایرلند و همچنین حکومت دیکتاتوری در فرانسه بوده است. این عوامل موجب تضعیف آزادی‌های فردی و اقتصادی در انگلستان شد و تنها گروهی که از این شرایط بیشترین بهره را از افزایش قیمت‌ها به دست آوردند طبقه مالک زمین و ابزار کار بودند. برخلاف اسمیت که ادعا می‌کرد جمعیت، موتور محرکه رشد اقتصادی خواهد بود، توماس مالتوس باور داشت که جمعیت نه تنها عامل رشد اقتصادی نیست بلکه در طول زمان به‌عنوان یک عامل در خلاف جهت رشد و توسعه اقتصادی و نهایتاً کاهش رفاه عمومی خواهد شد.

نگاه بدبینانه مالتوس بر پایه مشاهدات تجربی او از سرعت رشد جمعیت در مقایسه با رشد و توسعه اقتصادی استوار بود. به اعتقاد او سرعت رشد عوامل تولید (با تصاعد حسابی)، بسیار کمتر از سرعت رشد جمعیت (با تصاعد هندسی) است؛ به این ترتیب مالتوس نتیجه گرفت که در بلندمدت، آینده نظام سرمایه‌داری بسیار تاریک است و افزایش جمعیت موجب کاهش رفاه عمومی، فقر و نگون‌بختی خواهد شد. با استدلال او، رشد جمعیت که در ابتدای امر به افزایش اشتغال یاری می‌رساند، در ادامه خود به عاملی ضد اشتغال تبدیل خواهد شد که از رشد امکانات و ظرفیت‌های اقتصادی پیشی می‌گیرد.

برخی منتقدان اقتصاددانان بدبین معتقدند که این گروه، فقط روی مشکلات اقتصادی متمرکز شده‌اند و به قدرت ابتکارهای اقتصادی و فناوری (که در دو قرن بعدی با سرعت پیشرفت کردند) توجه نکرده‌اند. ■

صاحب‌نظران مکاتب فکری اقتصادی از نظر نگرش به آینده اقتصاد، به گروه‌های مختلف تقسیم‌بندی می‌شوند. یکی از این تقسیم‌بندی‌ها عبارت است از «اقتصاددانان خوش‌بین» در مقابل «اقتصاددانان بدبین» که بیانگر نگاه آنها به آینده جوامع با توجه به تأثیرات سرمایه‌داری است. در بررسی نظرات این دو گروه از اقتصاددانان، تأثیرات شرایط اجتماعی و اقتصادی روزگار آنها را می‌توان دید؛ اقتصاددانانی که در شرایط پیشرفت و رفاه نسبی زندگی کرده‌اند، امیدواری خود نسبت به اتفاقات آینده، مخصوصاً افزایش جمعیت، ثبت کرده‌اند. در مقابل، آنها که شاهد مشکلات گسترده بوده‌اند، نگرانی‌های خود را منتقل کرده‌اند.

اقتصاددانان خوش‌بین

آدام اسمیت، پدر علم اقتصاد جدید که با کتاب «ثروت ملل» به شهرت رسید، سرآمدترین اقتصاددان خوش‌بین قرن هجدهم میلادی است. او از جمله اقتصاددانانی است که معتقدند آینده اقتصاد و نظام سرمایه‌داری روشن است. به عقیده اسمیت در صورتی که اقتصاد در شرایط رقابتی باشد و با کاهش موانع ورود به صنعت، تعداد تولیدکنندگان زیاد شود، قیمت‌ها ترقی زیادی نخواهند یافت و در صورت عدم دخالت دولت در اقتصاد و برقراری بازار آزاد، ایجاد انحصار عملاً منتفی می‌شود.

اسمیت رشد جمعیت را یکی از عوامل مهم رشد و توسعه اقتصادی می‌دانست و بر اصالت فرد معتقد بود؛ براساس این نظر، افراد به‌طور طبیعی منافع شخصی خود را دنبال می‌کنند و بدون نیاز به هیچ‌گونه برنامه‌ریزی از بالا، تعقیب منافع شخصی توسط تک‌تک افراد، منجر به تأمین منافع عمومی خواهد شد.

سیر تاریخی اندیشه‌های اقتصادی نشان می‌دهد که شکل‌گیری عقاید و آرای اقتصاددانان کلاسیک خوش‌بین با ظهور نظام سرمایه‌داری در انگلستان و مکتب فکری اومانیزم در اروپا، اختراع ماشین بخار و رشد و توسعه تجارت خارجی در اروپا و به ویژه در انگلستان، مقارن بوده است. در فاصله سال‌های ۱۷۵۰ تا ۱۷۷۰ میلادی در نتیجه تحولات صنعتی، تولید داخلی انگلستان ۷ درصد و تجارت خارجی آن بیش از ۸۰ درصد را تجربه کرد. این شکوفایی اقتصادی در انگلستان که محل زندگی اسمیت بود، او را به این باور سوق داد که در بلندمدت و تحت شرایطی که افراد بدون تخطی از اصول اخلاقی و اجتماعی به دنبال منافع شخصی خود باشند، فعالیت‌های اقتصادی آنها موجب رشد اقتصادی و رفاه می‌شود. اسمیت از این هماهنگی ناخودآگاه در اجتماع که به‌صورت نیرویی

شهر	شعبه	کد	نشانی	تلفن
تهران	آفتاب	۷۸۱۰۰۱۸	میدان ونک، خیابان شهید خدای، تقاطع خیابان آفتاب، شماره ۱۱۸	۰۲۱-۸۸۶۲ ۳۷۵۰
تهران	نوبخت	۷۸۱۰۰۲۷	خیابان خرمشهر (آبادانا)، خیابان شهید عربعلی، نبش خیابان یازدهم، شماره ۵۸	۰۲۱-۸۶۰۸ ۹۷۰۳
تهران	نیاوران	۷۸۱۰۰۳۶	خیابان شهید باهنر (نیاوران)، بعد از سه راه یاسر، شماره ۲۹۹	۰۲۱-۲۲۷۵ ۹۳۹۸
تهران	الهیه	۷۸۱۰۰۴۵	خیابان شهید فیاضی (فرشته)، خیابان شهید آقابزرگی، نبش بن بست بیژن، شماره ۳۳	۰۲۱-۲۲۳۹ ۰۹۹۱
تهران	مهستان	۷۸۱۰۰۵۴	شهرک قدس (غرب)، خیابان ایران زمین، شماره ۲۲۰۲	۰۲۱-۸۸۵۶ ۱۶۵۶
تهران	سعادت آباد	۷۸۱۰۰۶۳	سعادت آباد، میدان سرلشگر شهید طهرانی مقدم (کاج)، نبش کوچه هفتم، شماره ۸۶	۰۲۱-۲۲۳۸ ۲۹۳۸
تهران	بخارست	۷۸۱۰۰۷۲	خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم، شماره ۲	۰۲۱-۸۸۷۲ ۹۹۲۵
تهران	زعفرانیه	۷۸۱۰۰۸۱	زعفرانیه، خیابان مقدس اردبیلی، مرکز خرید پلادیوم، بلوک ۱، طبقه نهم شمالی، شماره ۹۰۷	۰۲۱-۲۶۳۵ ۵۷۰۴
تهران	آفریقا	۷۸۱۰۰۹۹	بلوار نلسون ماندلا، بالاتر از خیابان شهید دستگردی، نبش کوچه نور، شماره ۲	۰۲۱-۸۶۰۸ ۲۳۸۵
تهران	دروس	۷۸۱۰۱۱۳	خیابان یخچال، خیابان هدایت، نبش میدان هدایت، شماره ۶۵	۰۲۱-۲۲۵۶ ۰۶۷۷
تهران	نیایش	۷۸۱۰۱۳۱	بزرگراه آبهشناسان شرق، بعد از خیابان جنت آباد، مجتمع تجاری نیایش، طبقه همکف، واحد GF۵۰	۰۲۱-۸۸۷۱ ۲۴۳۱
تهران	بانکداری دیجیتال	۷۸۲۰۰۶	خیابان احمد قصیر (بخارست)، کوچه ششم، شماره ۱۲، طبقه اول	۰۲۱-۹۱۰۰ ۹۰۹۰
اصفهان	اصفهان	۷۸۳۰۰۱۴	میدان فیض، نبش خیابان میر، شماره ۵	۰۳۱-۳۶۶۴ ۴۶۸۳
تبریز	تبریز	۷۸۴۵۰۱۳	شهرک ولی عصر، فلکه رودکی، خیابان رودکی، نبش کوچه سحر، شماره ۵۶۰	۰۴۱-۳۳۲۷ ۲۶۰۵
شیراز	شیراز	۷۸۷۲۰۱۹	بلوار ستارخان، نبش خیابان عقیف آباد، شماره ۱۲۷	۰۷۱-۳۶۲۶ ۸۸۰۷
مشهد	مشهد	۷۸۸۵۰۱۴	بلوار خیام جنوبی، نبش کوچه خیام ۶، شماره ۱۴	۰۵۱-۳۷۶۵ ۶۲۲۲
کرج	کرج	۷۸۶۲۴۱۹	مهرویلا، خیابان درختی، مرکز خرید درختی، طبقه ۶، واحد ۵	۰۲۶-۳۳۵۳ ۸۲۵۹
مونخ	مونخ	۷۰۰۱۰۸۰۰	Middle East Bank, Munich Branch, Landsberger Straße 406, D-81241 München, Germany	(+۴۹-۸۹)۲۱۵۳ ۹۸۲۵۰

بانک خاورمیانه علاوه بر ارائه تمامی خدمات یک بانک تجاری، سایر خدمات حوزه بازار پول و سرمایه را به صورت مستقیم و یا از طریق شرکت های زیرمجموعه یا وابسته با رعایت مقررات و ضوابط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سازمان بورس و اوراق بهادار فراهم کرده است.

شرکت کارگزاری بانک خاورمیانه

تهران، خیابان آفریقا، خیابان دستگردی (بین خیابان ماندلا و ولیعصر) شماره ۲۷۷
طبقه اول
تلفن: ۵۸ ۴۰۵ (۰۲۱)
mebbco.com

شرکت بیمه زندگی خاورمیانه

تهران، میدان آرژانتین، خیابان خالد اسلامبولی (وزرا)، خیابان هفتم شماره ۱۰
تلفن: ۴۱۳۶ ۳۰۰۰ (۰۲۱)
melico.ir

شرکت خدمات ارزی و صرافی خاورمیانه

تهران، میدان آرژانتین، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان نهم
برج بخارست، طبقه دوم
تلفن: ۴۱۲۶ ۱۰۰۰ (۰۲۱)
exmeb.com

ساختمان ادارات مرکزی

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم، شماره ۲
تلفن: ۴۲۱۷ ۸۰۰۰ (۰۲۱)
فکس: ۹۱۲۱ ۲۳۸۳ (۰۲۱)
کدپستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷
تهران، صندوق پستی: ۴۴۴۵ - ۱۵۸۷۵
www.middleeastbank.ir
info@middleeastbank.ir
رسیدگی به شکایات (مدیریت بازرسی): تلفن: ۴۲۱۷ ۸۸۸۸ (۰۲۱)
آشنا (مرکز ارتباط مشتریان): تلفن: ۴۲ ۵۵۷ (۰۲۱)

یک دهه اعتماد

بانک خاورمیانه
Middle East Bank

www.middleeastbank.ir
info@middleeastbank.ir

بانک خاورمیانه با آغاز یازدهمین سال فعالیت خود در نظام بانکداری ایران، طی ۱۰ سال گذشته موفق شده با تمرکز بر بانکداری شرکتی، ضمن تسهیل تجارت در سطح بین‌المللی و نقش آفرینی ویژه در زمینه تامین کالاهای بشردوستانه، با عملکرد شفاف، مورد اعتمادترین بانک برای سهامداران و مشتریان باشد.

در طی این زمان از نظر کیفیت افشاء و اطلاع‌رسانی مناسب و اجرای مقررات مبارزه با پولشویی رتبه نخست را کسب کرده‌ایم و به عنوان سودآورترین و پربازده‌ترین بانک ایرانی شناخته شده‌ایم.

افتتاح شعبه مونیخ در کشور آلمان در سال ۱۳۹۷ و ارائه دیجیتال بانک خاورمیانه (بانکینو) در سال ۱۳۹۹، از دیگر دستاوردهای بانک در مسیر نوآوری و پیشتازی بوده است.

همراهی و اعتماد سهامداران و مشتریان محترم را ارج می‌نهیم و امید داریم در ادامه این مسیر موفق‌تر از پیش عمل کنیم.